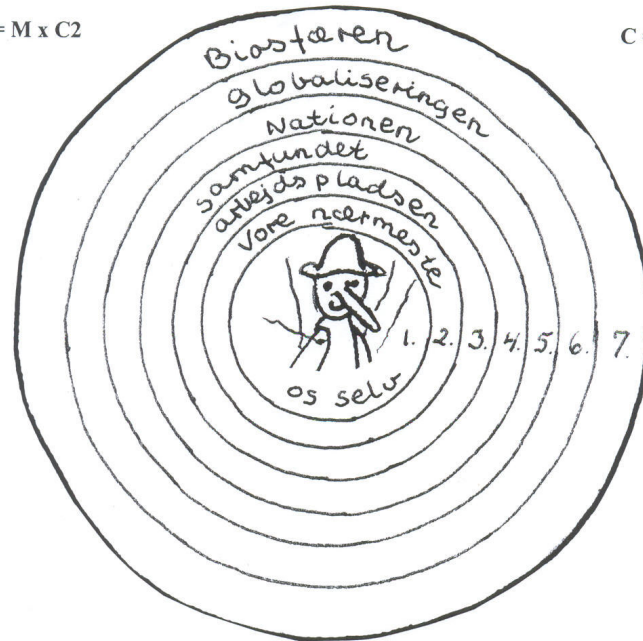

FRA KRIGSSKAT TIL FREDSSKAT

$E = M \times C^2$

$C = B : E$

De syv lyksaligheder

Medierne som budbringere

Karrieremiljø for specialister

2007

Hensigten med politisk aktivitet er at virke for fred og velfærd.

(A.J.P.Taylor, engelsk historiker)

Indledning.

Materialet er et arbejdspapir og baggrundsmateriale. Det er et oplæg til folk, der på forhånd har læst materialet.

Forsiden er lidt rodet, men den rummer flere væsentlige elementer. For det første titlen. Folk har i tidens løb indvendt, at ordet ”fredsskat” er uheldigt, fordi folk ikke kan lide at betale skat. Det hjælper kun lidt at forklare, at man ikke kommer til at betale hverken mere eller mindre skat, end man allerede gør. Det med ”skat” står folk i hovedet. Men det er netop skatten, det drejer sig om. Derfor prøver jeg at trække det mere negative ”krigs-” frem og fortælle om konverteringen til det positive ”freds-” ved at sige ”fra” og ”til”. Jeg håber, det signalerer en omdirigering frem for noget nyt og ekstra.

Cirklen med ”De syv Lyksaligheder” med Pinocchio i centrum spiller en væsentlig rolle i materialet. Pinocchio sidder der, fordi opdragelsesprocessen gerne skulle frigøre os for de bånd, der styrer os udefra, så vi bliver selvstændige, modne mennesker uden udefra-styring. De syv cirkler er en af måderne, hvorpå man kan lave oversigt over det liv, individet skal reagere i som et forhåbentlig modent og ansvarsbevidst menneske.

Jerntrekanten er et væsentligt udtryk for det, der også kaldes ”det militær-industrielle kompleks”. De tre spidser er én måde at indordne de styrende kræfter i samfundet på. Der er naturligvis andre, men den her går igen i flere variationer i materialet, som en model for det, der snakkes om.

At medierne beskrives som budbringere er en fornærmelse af den fjerde statsmagt, der burde være samfundets kritiske vagthund. Det er de desværre ikke for tiden. Derfor kaldes de budbringere. Man kunne også kalde dem mikrofonholdere. Det er en katastrofe, fordi et oplyst demokrati kun kan træffe ordentlige beslutninger, hvis det folk, man i festtalerne snakker om som bærere af demokratiet, kan træffe beslutninger og valg på et veloplyst grundlag.

Karrieremiljø for specialister sammenfatter to ting. Dels at det handler om specialister. Det er de, fordi de har satset på et snævert område og gjort sig meget dygtige der. Hvad der sker uden for det område, ved de ikke meget om – og bliver at sammenligne med os andre. Men som specialister tilraner de sig enorm magt, hvilket der fortælles en del om i materialet.

Karrieremiljøet henviser til, at hvis man vil gøre karriere i et miljø, må man ”hyle med de ulve, man er iblandt”, hvilket langt de fleste gør – ellers er karrieren slut! Det er bl.a. forklaringen på de mange fornuftige militærpersoner, når først de er pensioneret. Men spillet gælder inden for alle miljøer.

Hvorfor dukker så Einstein op? Og den anden mærkelige ligning? Ja, det er faktisk ikke med i materialet. Desværre. Men det ligger bag meget af min forståelse af tilværelsen. Den korteste forklaring fås ved direkte citat fra kilden, som er Ritchie Calder: Hvad er menneskets fremtid? (Rosenkilde og Bagger, 1961 side 251 – 252. Den danske udgave kom 1963):

” $E=MC^2$ eller $C=B:E$?

Menneskets største præstation siden ildens tæmning var udløsningen af atomenergien, med dens opfyldelse af Einsteins ligning $E=MC^2$ (energi = masse ganget med kvadratet på lysets hastighed) .... Vi kender farerne såvel som mulighederne, der rummes i denne ligning. Men der findes en anden, lige så skæbnsvanger ligning: $C=B:E$.

C står for carrying capacity, bæreevnen af et hvilket som helst landområde, og dette områdes evne til at producere mad, drikke og husly for de skabninger, der bor på det. B betyder biotisk potentiel, eller områdets evne til at frembringe planter, der kan anvendes til fremstilling af husly, beklædning og, især, næringsmidler. Kun planter er i stand til at bruge solens energi fra luften, vandet og jorden til at opbygge næring i den form, som dyr kan leve af, og til at skaffe næring til mennesket.

E står for environmental resistance, miljømodstand, eller den begrænsning, som ethvert miljø sætter for det biotiske potentiel. Disse grænser kan være af klimatisk eller terrænmæssig art eller ligge i udbredelsen af byer eller i den af mennesker forvoldte erosion.

Bæreevnen afhænger af ligevægten mellem de to andre faktorer.

Denne formel kan anvendes på et hvilket som helst landområde, lige fra en baggård til hele klodens overflade, og kan indbefatte verdenshavene, siden deres planteliv og havets dyr kan være af stor betydning for menneskenes fortsatte eksistens.

Bæreevnen kan forbedres ved at øge det biotiske potentiel eller ved at reducere miljømodstanden, eller helst på begge måder. Eller også kan balancen opretholdes ved at begrænse den befolkning, som arealet forudsættes at skulle ernære.... Hele Homo Sapiens´ historie har været en kamp mod denne ligning.... Til den naturlige miljømodstand har mennesket føjet sin egen...”

Bag sidste sætning gemmer sig i dag hele klima- og miljødebatten.

Når disse ting er af interesse, skyldes det, at man næppe kan finde en krigsårsag, der ikke kan passes ind i en af de to formler, i Jerntrekanten eller i fejludviklinger i ”De syv Lyksaligheder”.Medierne og specialisterne har hver deres ansvar i de fejludviklinger, og det ansvar skal nok søges i centrum: hos Pinocchio!

FRA KRIGSSKAT TIL FREDSSKAT.

Herkules gik engang hen ad en smal vej og fik øje på noget, der lignede et æble. Idet han gik forbi, trampede han på det med sin hæl. Til hans store overraskelse blev det ikke knust, men dobbelt så stort. Så slog han på det med sin kølle, og nu svulmede det op til en vældig størrelse og spærrede hele vejen. Forbavset sænkede han køllen og stirrede på det. I det samme stod gudinden Minerva hos ham og sagde: "Lad det ligge, min ven. Hvad du ser der, er stridens æble. Hvis du holder dig fra det, forbliver det uforandret, men bruger du vold, svulmer det op til det, du ser der."

(Æsops Fabler)

VISION

Fredsskat er et middel til at nå i retning af visionen om en fredelig verden. Visionen er en retfærdig verdensorden under FN, hvor hvert menneskes rettigheder er sikret i et demokratisk verdenssamfund. Tanken bunder i den opfattelse, at når alle mennesker set i menneskehedens perspektiv har det godt, så har jeg det også godt. Visionen er et retfærdigt verdenssamfund med tryghed, sikkerhed og velfærd. En fælles verden, hvor ressourcerne er fælles og ansvaret er fælles. En verdens-fælled.

Det kræver bl.a. et ændret FN, hvor stormagtsegoisme ikke kan blokere; men hvor organisationen på det mellemstatslige plan fungerer som en føderal regering på et internationalt, juridisk grundlag med lovgivende, udøvende og dømmende magt, fordi der i globaliseringens og klimaforandringernes tidsalder kun er én verden.

Verdensorganisationens magtudøvelse skal sær baseres på ikke-voldelig konfliktløsning, mægling og voldgift.

HVAD ER FREDSSKAT?

Vi har to former for værnepligt. Enten bliver man soldat, eller man bliver militærnægter og skal i stedet udføre civil værnepligt til gavn for samfundet. Det blev indført i 1917, er alment accepteret og betragtes som en menneskeret i mange lande.

Samfundsudviklingen og den teknologiske udvikling har gjort, at der i dag er brug for at sætte fokus på den tredje noget oversete værnepligt: den skattemæssige værnepligt. Den går ud på, at alle skatteydere betaler en vis del af skatten (i dag ca. 6%) til militæret.

Det betyder, at den del af befolkningen, der af samvittighedsgrunde er fritaget for militær værnepligt, hele deres liv skal betale andre for at gøre det, de ikke selv vil gøre, fordi det strider mod deres samvittighed, etik eller religion.

Dét etiske dilemma kan de slippe ud af ved at kunne få den militære del af skatten overført til en samfundsejet fredsskattefond. Pengene herfra skal bruges til fredsskabende og fredsbevarende formål til fremme af landets sikkerhed. På den måde ligestiller man befolkningsgrupperne og giver dem et frit valg. Alle betaler skat, enten til krig eller fred. Alle unge aftjener værnepligt, enten som soldat eller nægter. Valget træffes af den enkelte ud fra samvittighed. Det er en værdig løsning i et demokrati.

Fredsskat er individets svar på et etisk problem. Svaret gøres fælles ved hjælp af fredsskattefondens, der sigter på alternativ sikkerhedspolitisk handling (human sikkerhed).

LOGISK SAMMENHÆNG

Løsningen med det frie valg er i overensstemmelse med tidens trend. Villy Søvndal udtalte efter Grevil-sagen, at man ønskede lovgivning: "Den vedrører et enkelt menneskes samvittighedskvaler. Det fordrer en lovpræcisering." (Information 10.2.2006)

Også partiet Venstre går ind for valgfrihed: "Frihed til selv at vælge er en hjørnesten i regeringens strategi for modernisering af den offentlige sektor". (Reformprogrammet Velfærd og Valgfrihed). Vi skal selv have lov at vælge sygehus, læge, børnehave, skole, hjemmehjælp, plejehjem, fagforeningsmedlemskab~ pensionsopsparing. Hvorfor skulle jeg så ikke selv kunne vælge, hvordan mit sikkerhedsbehov bedst opfyldes? I debatten om eksklusivaftaler lød Venstres synspunkt: "Vi tror på, at folk selv kan finde ud af, hvad der gavner dem bedst".

Statsminister Anders Fogh Rasmussen: "Målet er at skabe større individuel valgfrihed inden for den offentlige sektor." "Det jeg taler om, er en meget markant forandring. Meget markant. Det, at folk vælger selv, medfører en meget markant ændring i tankegangen." (Information (I-2)side 5 , 6.6.2003).

I en debat om pjækkeri udtalte de konservatives uddannelsespolitiske ordfører: "Der skal være plads til det enkelte menneske i det her system." (Middagsradioavisen P 1, 11.4.2003).

SFs "Et nyt samfund i et nyt Århundrede" har følgende udsagn i afsnit 4.4. Global ansvarlighed og en ny sikkerhedspolitik (punkterne 4.4.1 og 4.4.4): ".skære ned i militærbudgetterne... bedre kontrol med den internationale våbenhandel" (linje 1660) og ".kun store ambitioner flytter verden." (linje 1854) samt "...en venstrefløj i offensiven med selvtillid... med tro, håb og vilje til at vise vejen til et nyt samfund." (linjerne 1874-78).

Hovedbestyrelsens udkast til udtalelse, "Ny regering -ny politik" under overskriften: "Et Danmark med globalt udsyn, der stiller sig i spidsen for at skabe fred i verden og udrydde global fattigdom" (linjerne 76-77 og 82 -83): "Danmark skal skabe fred i stedet for krig

og bekæmpe global fattigdom” og “.en ansvarlig og visionær udenrigspolitik i såvel EU som FN..”

Vores forsvarspolitiske ordfører, Holger K. Nielsen har i en debat med de konservatives Helge Adam Møller udtalt: Der må findes en bedre balance mellem økonomiske midler brugt til militæruddgifter og så midler brugt til at skabe forhold og aktiviteter, der ville medføre, at man slet ikke, eller i hvert fald kun i stærkt begrænset grad, kunne tænkes at få brug for militær.(DR P-1, 9.3.2007).

LOVFORSLAG

Fredsskattefonden i Danmark har udarbejdet et forslag til indførelse af fredsskat:

1.

Borgernes skattebetaling skal ikke imod deres samvittighed kunne benyttes til finansiering af militærvæsen.

2.a.

Enhver skatteyder har ret til at anføre sig som fredsskatteyder på selvangivelsen.

2.b.

Virksomheder og juridiske personer skal også kunne registreres som fredsskatteydere.

3.

Skatteindbetalingen fra fredsskatteydere indgår på en særlig konto i statens indkomstbudget og -regnskab. Herfra kan ikke anvendes penge til militære formål, men der kan forholdsmæssigt anvendes midler til sikring af fred og konfliktløsning ud fra ikke-voldelig tankegang, og dermed uden militær indsats.

4.

Ejendomme og formuegenstande tilhørende fredsskatteydere må ikke administrativt udpeges til militære formål.

5.

Af de skatter, som indbetales af fredsskatteydere, tilstræbes det at anvende en forholdsmæssig andel, svarende til militæruddgifternes andel af statsbudgettet, til finansiering og støtte til f.eks. følgende formål:

a.

Forskning i årsager til internationale konflikter, i konsekvenserne af brugen af militær magt, og i konsekvenserne af brugen af ikke-voldelig konfliktløsning.

b.

Forskning i omstilling fra militær produktion til civil produktion.

c.

Institutioner og projekter som fremmer anvendelsen af ikke-voldelig konfliktløsning, f.eks. gennem undervisning og mægling, herunder evt, bidrag til den internationale

fredsskattebevægelses projekter.

d.

Projekter for naturbevarelse og naturgenopretning.

e.

Eventuel til deling af internationale fredspriser.

f.

Information om udvikling indenfor ikke-voldelig fredssikring og -konfliktløsning.

Man kunne uddybe forslagets punkt 5 med følgende stikord som eksempler:

Alternativt forsvar og ikke-vold:

Civile midler i professionel konfliktløsning (konfliktkundskab)

Konfliktanalyse, -forebyggelse og -løsning

Undervisning i ikke-voldelig konfliktløsning og civil ulydighed

Institutioner og projekter, der fremmer brug af ikke-voldelig problemløsning

Omstilling fra militær til civil produktion

Alternative globale økonomier

Afspænding, nedrustning og afrustning:

Atomafrustning

Våbenkontrol

Tillidsskabelse og forsoning

Våbenmarkedet: forskning, udvikling, teknologi, produktion og handel

Våbenmarkedet nationalt, regionalt og globalt

Alternativ sikkerhed:

Menneskelig sikkerhed, human sikkerhedspolitik

Trusselsanalyser

Betydningen af global underudvikling, fattigdom, nød, magtesløshed og terrorisme

Økonomisk vækst, bæredygtighed

Demokrati, etik og marked

Grundlæggende menneskelige behov

Jan Øbergs 25 forslag i "Fremmer EU freden?" side 39-49

Internationalt retssystem

International forståelse

Fredsdefinitioner

Mægling

Voldgift

Jerntrekanten: Regering - Militærkomplekset - Kapitalinteresserne:

Netværk

Aktørerne

Galtungs fire voldskategorier

HVAD FÅR JEG UD AF EN FREDSSKAT?

Jeg får anledning til at forholde mig aktivt til eksistentielle spørgsmål, som er vigtige for min samvittighed.

De ca. 6% af min skat vil blive anvendt med større udbytte for samfundet, og da jeg er en del af samfundet, gavner det også mig. FN har i adskillige rapporter dokumenteret, at penge, der anvendes i civil produktion giver flere arbejdspladser og større udbytte, end penge anvendt i militær produktion. Det er en myte, at våbenudvikling og -produktion gavner beskæftigelsen og samfundsøkonomien.

Jeg får indflydelse på at dreje udviklingen væk fra krig.

Jeg er med til at fremme en human sikkerhedspolitik, der gavner menneskene i modsætning til militær sikkerhedspolitik, der kun gavner den kapital, der er involveret i det militær-industrielle kompleks eller i det, der er så truet, at kapitalen ønsker militæret anvendt.

Jeg får større sikkerhed både personligt, familiemæssigt, erhvervmæssigt og samfundsmæssigt.

Jeg er med til at begrænse de miljøødelæggelser, krig er årsag til som følge af forbrug af kapital, råvarer, produktion, mennesker, krig og affald.

Jeg får opfyldt et behov for ansvarlig stillingtagen og deltagelse i et afgørende samfundsanliggende. Jeg kan bl.a. se mine børn og børnebørn i øjnene.

Én rubrik på selvangivelsen vil hvert år være en påmindelse: hvad er det, der gør de andre bedre egnede til at træffe beslutning om liv og død, krig eller fred, end mig? Og hvorfor skal jeg betale andre for at gøre det, jeg selv finder uetisk? Pointen med at skabe individuel krisebevidsthed er ikke at privatisere ansvaret for klodens redning. Pointen er lige så meget, at først når man selv gør en indsats, udviser et ansvar, tænker globalt – først da er man motiveret for at blive vred, protestere og stille krav til politikere, der svigter deres ansvar for at træffe de afgørende beslutninger.

En fredsskat er et ja til fred, retfærd og udvikling. Den er en etisk investering og på linje

med militærnægtelse. Den er et bidrag til FNs ti-år viet til "Fredskultur og ikke-vold for verdens børn" og til alle menneskerettigheder og internationale konventioner, der sigter mod fred.

Fredsskat er udtryk for social ansvarlighed parret med ønsket om fuldt ud at deltage i samfundets fredelige udvikling. Den er en demokratisk nyskabelse til støtte for international retsorden og demokrati, samt forsvar for menneskers frihed og samvittighed. Fredsskat er solidaritetsarbejde og et indlæg fra partnerskabskulturen mod herskerkulturen.

HVORFOR FREDSSKAT ?

"Løjtnanten sagde: Har De set tilstrækkeligt? Og hans stemme var vild, næsten som om det var mig, der havde ansvaret for de to døde; måske står civilisten for soldaten som den mand, der engagerer ham til at slå ihjel, der lægger skylden for mordet i lønningsposen og smutter fra ansvaret."

(Graham Greene: Den stilfærdige Amerikaner. Gyldendal 1986, side 67)

Den etiske begrundelse

Vi må alle forholde os til os selv, vore nærmeste, arbejdsplads, samfund, nation, globalisering (internationale og multikulturelle forhold) og biosfæren. (Modellen med syv essentielle livsområder) Denne forholden forløber efter to vidt forskellige modeller: dominansmodellen og partnerskabsmodellen. (De tre modeller uddybes senere). Dominansmodellen eller herskerkulturen er hierarkisk og autoritær og kontrollerer ved hjælp af skyld, frygt og magt. Det er OS og DE ANDRE, og hvis de andre bliver vore fjender, skal de besejres eller ødelægges.

Man kunne have håbet, at verden efter den kolde krig var kommet på bedre tanker og havde indset herskerkulturens fallit og var slået ind på partnerskabsmodellen, hvor det ovennævnte personlige forhold til de syv essentielle livsområder forløber på en helt anden konstruktiv måde. Det skete desværre ikke.

Efter 2. verdenskrig fik vi også et fredshåb. Også den gang valgte vi forkert. I 1948 begyndte et våbenkapløb, der siden har forbrugt tusinder af milliarder dollars, uden vi har fået mere fred og sikkerhed. Herskerkulturen i øst og vest lovede ellers med de ultimative våben at skaffe os ultimativ sikkerhed. Vi blev snydt. Nu er krigen mod terror i fuld gang. Det er os mod de andre. Igen bliver vi snydt. Herskerkulturen bruger stadig astronomiske summer destruktivt. Det kræver menneskeliv og penge.

Skatten er krigskompleksets hovedkilde. Den er det led, der forbinder vores daglige arbejde og krigsopbygningen. En anden vigtig kilde er investeringer – bl.a. fra pensionskasser. Ønsket om en sikker alderdom giver risiko for en usikker dagligdag. Populært sagt ligger “den rygende pistol” i din tegnebog.

Militærskat er økonomisk mandat til staten til at planlægge, forberede og udkæmpe krig. Det bringer mennesker i en alvorlig samvittighedskonflikt. Af den udspringer tre vigtige spørgsmål:

Er det en menneskeret at nægte at slå ihjel?

Er det en menneskeret at nægte at lære andre at slå ihjel?

Er det en menneskeret at nægte at betale andre for at slå ihjel?

Drab ved stedfortræder fritager ikke den passive borger for skyld. Vi står med et etisk problem om skyld og ansvar. Hos dem, der bruger våbnene. Dem, der betaler for dem. Dem, der producerer dem, og dem, der investerer i våbnene.

I dag har vi i princippet lov til at forkaste krig, men samtidig tvinges vi til at gøre krigen mulig med økonomiske midler. Traditionen siger, der er en pligt til at betale til forsvaret/krigen. Hvorfor er der ikke en pligt til at betale til freden?

Jamen, den skaffer forsvaret jo!

Gør det?

Al menneskelig erfaring viser det modsatte. Især i disse tider behøver vi ikke lede efter eksempler.

I et demokrati bør et mindretal ikke stilles over for en samvittighedskonflikt, der kun kan løses ved at bryde loven. Vi har samvittighedsfrihed. Vi har ytringsfrihed og religionsfrihed. Vi har retten til at nægte at slå ihjel. Vi kan blive militærnægtere. Vi har erklæringen om menneskerettigheder, hvor art. 3 siger: “Enhver har ret til liv, frihed og personlig sikkerhed.”

Militærnægtelse var første skridt på vejen. Men militærnægteren betaler stadig andre for at gøre det, han ikke selv vil. Dertil kommer, at nægtelse af militærtjeneste i stigende grad bliver irrelevant, fordi den moderne krig har mere brug for smart isenkram end for soldater, og de soldater, man får, vil være professionelle soldater. Det må høre til en persons frihed at kunne nægte at acceptere og at samarbejde med henblik på den største af alle forbrydelser: krigen.

Samvittighedskonflikten kan løses ved at indføre en fredsskat. Det er ikke skattenægtelse. Det er skatteomlægning. Skatteborgeren oplyser på selvangivelsen, at vedkommende ønsker, at det beløb, der normalt ville gå til militæret, i stedet går til en fredsfond, der så anvender pengene til positive og kreative formål (partnerskabskulturen) i stedet for til herskerkulturens negative og destruktive formål.

Regeringen ønsker, at folk skal have frihed til selv at vælge på en masse områder. Ingen

af de områder kan etisk eller moralsk sammenlignes med valget vedrørende drab ved stedfortræder. Krig er et essentielt problem, der berører fundamentale rettigheder i samfundet. Det handler om livet, menneskets værdighed og legaliteten. Politik skal respektere borgerne og kæmpe for deres bedste og ikke for særinteresser.

De, der føler, de har brug for et militært system, kommer selv til at betale for det - i modsætning til i dag, hvor skatteunddragelser oftest findes hos forsvarstilhængerne (bl.a. de multinationale). Man bør også tænke på, at penge, der investeres i civile formål, giver større samfundsmæssig udbytte end de, der investeres i militære formål. (FN rapport fra 1980'erne).

Parlamenterne i otte lande er blevet præsenteret for forslag om lov om fredsskat:

Australien, Tyskland, Italien, Nederlandene, Norge, Storbritannien og USA.

Der er kampagner for fredsskat eller militærskattenægtelse i 17 lande. Bag dem står bevægelser, der benytter ikke-voldelig, civil ulydighed med det formål at forhindre, at krigssystemet får penge. Danmark har siden 10.5.1990 haft en privat Fredsskattefond med frivillige bidrag fra enkeltpersoner.

KAN DET LADE SIG GØRE?

Den første indvending mod fredsskat er, at det ikke kan lade sig gøre. Men det passer ikke. Der er præcedens:

Kirkeskatten, hvor ikke-medlemmer af Folkekirken slipper for den del af skatten, der ellers går til kirken.

Sømandsskatten (DIS-ordningen), hvor skibsrederen af konkurrencegrunde slipper for en del af skatten.

Arbejdsgiverbetalt sundhedsforsikring er fritaget for skat, hvis samtlige medarbejdere forsikres. Forsikringerne beskattes ikke som frynsegoder. Amtsrådsforeningen: ordningen koster statskassen op mod 175 mill. kr årlig (2004 eller 2005).

Liv, ære, velfærd paragraffen. Siden 1990 har lønmodtagere haft ret til at nægte at arbejde med produktion af krigsmateriel.

Skattefradrag for velgørenhed, især ved forpligtelsesbidrag for længere periode. Og endelig har vi siden 1917 haft retten til militærnægtelse.

Det er praktisk muligt med valgfrihed og omdirigering af skat. Eksemplerne viser samtidig, at der er en sammenhæng mellem en bestemt indkomst og udgift på statsbudgettet, hvilket er en anden indvending.

Regeringer har altid indkrævet skatter til særlige formål. Her følger nogle få eksempler:

Svejts.

Landet har en national forsvars skat, som fik nyt navn i 1983: direkte forbunds skat.

Er man mellem 20 og 50 år (visse undtagelser) og ude af stand til militærtjeneste, så skal man betale en særlig skat.

Canada.

I 8 ud af 10 provinser kan skatteydere vælge at betale deres skoleskat enten til religiøse skoler eller offentlige skoler i overensstemmelse med samvittighed.

I adskillige lande kan man trække bidrag til anerkendte velgørende formål eller registrerede politiske partier fra i skat. I Danmark kan vi fradrage årlige bidrag, der er tegnet kontrakt om med anerkendte velgørende institutioner. I England indkasserer regeringen pengene og lader dem siden gå til det formål, skatteyderen har udpeget.

Det er teknisk muligt at indføre fredsskat.

INDVENDINGER

Fra det hidtidige forløb ved man, at fredsskat vil blive kaldt uansvarlig, anarkistisk, urealistisk, selvmorderisk, masochistisk, naiv, negativ og vanvittig. Prøv at sætte begrebet krig i sammenhæng med de ord. Et af dem gør knuder. Hvilket?

En anden indvending handler om præcedens. Hvis man laver en lov om fredsskat, så vil folk komme med egne kæpheste og forlange særbehandling. Folk, der ikke har bil, vil nægte at betale til vejene. Folk uden børn vil ikke betale til skoler osv. Det er den indvending, man kalder a-la-cartesamfundet. Kritikerne siger, at staten har behov for at bevare et ensartet skattesystem. Det behov går frem for samvittighedsnægtelse, uanset hvilken del af skatten den rettes imod. Men som allerede vist holder den ikke. Skattesystemet er overhovedet ikke ensartet. Der er huller og undtagelser og særregler, så ikke engang garvede skattefolk kan finde ud af det. Fredsskat unddrager ikke systemet penge. Det er der meget andet i systemet, der gør. Skattestoppet er nok ensartet, men det er virkningerne langt fra.

Kan den slags ting sammenlignes med retten til at nægte at slå ihjel - også ved stedfortræder? Retten til at nægte at betale til krig af samvittighedsgrunde vil ikke skabe præcedens, der ikke allerede eksisterer i anerkendelsen af retten til militærnægtelse. Kirkeskatten har heller ikke givet anledning til en byge af andre undtagelser, og her slipper man endda for en del af skatten, hvad man ikke gør ved fredsskat. Her bruges pengene bare til noget, skatteyderen mener er nyttigere for samfundet.

En tredje indvending går på, at uanset hvad du gør, vil regeringen bruge lige meget på militæret. Dine manglende indbetalinger vil bare blive hentet andre steder i budgettet. Det er absolut en nærliggende mulighed. Derfor må loven skrues sådan sammen, at regeringer ikke kan fikle med ideen. Man må ikke kunne hente evt, manglende penge andre steder. Det må blive en politisk kamp. Deltagernes styrke kan så måles på støtten fra befolkningen. "Del jer efter anskuelse", hed det engang.

En fjerde indvending går på: Forsvaret beskytter også dig!
Jeg kan få bedre beskyttelse gennem et fredeligt og retfærdigt samfund. Og mange internationale traktater og konventioner er på min side. Fredskultur er en ændring fra magtens og frygtens logik til kærlighedens og fornuftens magt. Fra herskerkultur til partnerskabskultur.

Moderne krig er en forbrydelse mod menneskeheden. Den er brud på hidtil gældende regler, som vi har skrevet under på i FN-pagten.
I Nürnberg-princippet er det fastslået, at ansvaret ligger hos den enkelte, når det drejer sig om at udføre umenneskelige handlinger, også selv om man får ordre til det fra en overordnet. Det gælder også bidrag til militærforberejdelse, arbejdsindsats, penge og holdninger.

Hitlers finansminister fra 1932-45, grev Lutz Schwerin von Krosigk, blev ved den amerikanske militærdomstol i Wilhelmsstrasse efter 2. verdenskrig idømt 10 års fængsel for sit arbejde med finansieringen af den tyske krigsindsats.

Hitlers rigshandleder, den danskfødte Hjalmar Schacht, blev anklaget ved Nürnbergdomstolen, men frikendt, fordi han selv blev fyret af Hitler i 1944 og anbragt i kz-lejr, da han ikke ville godkende yderligere pengetransaktioner til oprustning.

Man kan altså ikke sige sig fri for ansvar, fordi man "bare" har skaffet pengene til soldaterløn og våben. Nürnberg-princippet fastslår, at ansvaret ligger hos den enkelte, når det drejer sig om at udføre umenneskelige handlinger, også selv om man får ordre til det fra en overordnet.

Vi er ansvarlige over for landets love. Men vi er også ansvarlige over for international ret. International lov står over national lov. Og højere endnu står samvittighedens. Vi har ikke lov at ødelægge menneskene og verden.

Kofi Annan står for en FN-rapport med titlen "Prevention of Armed Conflict". I den henviser han til Nürnberg-charteret fra 1950, hvor der står, at den, der medvirker til at tilvejebringe angrebsvåben og til at opøve soldater i angrebskrig er klart indblandet i og ansvarlig for al den militære aggression, der udføres af hans regering.

Folk, der betaler militærskat, betaler for krig. Folk, der betaler fredsskat, betaler for fred. Det må være en menneskeret at have valgmulighederne. Samtidig må "Vi, folkene i De Forenede Nationer" kræve vor organisation tilbage. For FN har intet højere mål, ingen større forpligtelse og ingen større ambition end at forhindre væbnet konflikt. Beskyttelse mod krig begynder og ender med beskyttelse af menneskeliv og fremme af menneskelig sikkerhed.

Der har allerede været troværdige og funktionelle alternativer til militæret i mange år. I Gandhis frihedskamp for Indien indgik en ikke-voldelig hær på omkring 100.000 mænd.

Den er beskrevet i Eknath Easwaran: Non Violent Soldier of Islam - a Man to Match his Mountain.

Blandt nyere initiativer til ikke-voldelig konfliktløsning kan nævnes Peace Brigades International (PBI). De har fungeret siden begyndelsen af 1980'erne som "ubevæbnede bodyguards" for menneskerettighedsforkæmpere i Centralamerika, Østtimor, Sri Lanka og andre steder. Andre er Witness for Peace, Christian Peacemaker Teams, Civil Peace Service (Ziviler Friedendienst), Nonviolent Peace Force og Kvinder i Sort.

Alle slags initiativer har brug for omhyggelig og omfattende uddannelse og træning. En deltager i den slags aktiviteter har brug for en integrerende magt frem for en trusselsmagt, Partnerskabsmagt frem for Herskermagt. Der er brug for kommunikationsfærdigheder, indfølelse og tålmodighed.

Det Danske Fredsakademi kan formentlig supplere med yderligere oplysninger.

Den slags arbejde kræver penge. Dem kan en fredsskat levere. Fredsskat er et blandt mange instrumenter til fremme af en global ændring af herskerkulturen til partnerskabskultur. Det er bydende nødvendigt at få afdækket, hvordan det militær-industrielle og -videnskabelige kompleks er infiltreret i den globale økonomi. Og det er bydende nødvendigt at vække den offentlige bevidsthed om alternativerne til en voldelig og uretfærdig verden.

Folk må gøres bevidste om, at der ER alternativer til krig. Der findes moralske og etiske begrundelser for at omdirigere skattemidler fra krig til fred. Det er vel også for at skabe denne opmærksomhed, at perioden 2000 - 2010 er udråbt til FN's årti for en fredskultur og for ikke-vold for verdens børn. Samtidig er det Kirkernes Verdensråds årti for afskaffelse af vold.

Fredsskat er en vinderposition. Den er en økonomisk og udviklingsmæssig gevinst både for den enkelte og samfundet.

Den modvirkes af manglende politisk indsigt, forældet tankegods, fejltolkning, grådig optimisme, træghed i omstillingsparathed i erhvervslivet og det politiske og militære globale system og hos de privilegerede individer.

Fredsskat er individets svar på et etisk problem. Ved hjælp af en offentlig fredsskattefond gøres det svar fælles med henblik på samarbejde om alternativ eller human sikkerhedspolitik handling.

DEN POLITISKE BEGRUNDELSE

De uvidendes uvidenhed begrænser nytten af de videndes viden.
(Ursula K. Le Guin)

Opdragelse og udvikling.

Alle ved, hvor værdifuldt det er for os, at vi har landkort. Og alle ved, at man ikke skal forveksle kortet med virkeligheden. Men kortet er et nyttigt redskab for os, når vi skal finde ud af, hvor vi egentlig er, og hvor det er, vi gerne vil hen.

Modeller kan sammenlignes med kort. De afbilleder et stykke virkelighed på en forenklet måde. De er nyttige redskaber, men må heller ikke forveksles med virkeligheden.

Afsnittet Hvorfor Fredsskat blev indledt med tre modeller, som kræver uddybelse. Den første model, der blev brugt, fremstiller forskellige vigtige relationer, enhver af os må forholde os til. Den består af syv koncentriske cirkler. Vi er selv i første cirkel i midten. Indholdet i den består i, at individet erkender sig selv som individ og får et forhold til sit eget indre fysiologiske og mentale miljø og i sidste instans når frem til at være et fuldt udviklet voksent og -forhåbentlig - harmonisk menneske.

Næste cirkel symboliserer forholdet til vore nærmeste, forældre, søskende, familie, slægt og venner. Også her er målet at få etableret forhold, som gavner modne og ansvarlige individer.

Med de følgende cirkler forlader vi privatsfæren og går over i den offentlige sfære. Det er en stadig udvidelse over arbejdsplads, samfund, nation, globalisering til biosfæren.

Gennem disse syv cirkler ender individet med at have etableret sine forhold til livsmuligheder og livsgrundlag. Når - eller hvis - den udvikling lykkes, kan man formodentlig ikke forvente at blive ret meget lykkeligere; derfor har jeg lidt i spøg kaldt dem "de syv lyksaligheder". Modellen bygger på den amerikanske folkeretseksper, fremtidsforsker og aktivist, Riane Eisler. Hun har bl.a. skrevet bogen "The Power of Partnership". Seven Relationships That Will Change Your Life", (Udgivet 2002). Hendes værk tilbyder et nyt paradigme, hvor ud fra man kan anskue verden og leve i den. Det paradigme, der præger vores verden og har gjort det i nogle tusinde år, kalder hun for dominans- eller herskerkulturen. Over for den sætter hun partnerskabskulturen:

"Hvis vi ønsker et ægte, demokratisk samfund" skriver hun, "har vi ikke længere råd til at ignorere den politiske betydning af forholdene mellem forældre og børn og kvinde og mand, hvor vi først lærer og fortsat praktiserer demokratiske eller udemokratiske relationer. Når børn vokser op i familier, hvor de lærer, at mænd er overlegne i forhold til kvinder, og forældrenes ordrer må adlydes ubetinget, så lærer de at acceptere relationer, der hviler på dominans og underkastelse, som det normale og rigtige. Det er naturligvis ikke alle, der forbliver i den fælde. Nogle af os forsøger at komme ud over vores opdragelse til dominans. Ja, nogle forsøger endda at ændre disse mønstre i den omgivende verden. Men endnu flere giver helt ubevidst dominansens og underkastelsens vaner videre fra generation til generation. Problemet er, at mange mennesker, som kun har erfaret relationer af dominans og underkastelse i deres

første år, tror, at der kun er ét alternativ: enten dominerer du eller også bliver du domineret. De kan ikke forestille sig andet. På deres mentale landkort over relationer er indordning under dominans og underkastelse uundgåelig og oven i købet herskende moral. Den slags mennesker har det direkte dårligt med alt, hvad der truer denne "naturlige orden". I vanskelige tider med hurtige forandringer, som dem vi oplever, kan de let manipuleres af demagogiske ledere, der lover "at få tingene under kontrol igen". Akkurat som deres lydighed, ja selv kærlighed, afkræves dem af deres straffende forældre, bliver mange mennesker, som opdrages efter dominansmodellen, rasende på de, der ikke vil "finde deres plads". Og lige som misbrugte børn ofte undertrykker deres vrede mod misbrugende forældre (hvad de er nødt til for at overleve) og retter den mod børn, de opfatter som svage, skaber disse mennesker syndebukke af grupper, de ser som svage eller feminine - og at være feminin er det samme som at være svag efter den dominerendes mening.

De udtrykker foragt for mere følsomme mænd med populære vendinger som "kvindagtig", "dengse" og "mors dreng". Etniske minoriteter, kvinder, bøsser og lesbiske er ofte skydeskive for deres bagvaskelse og forfølgelse. Omsorgsfulde mennesker afskrives foragteligt som "godhedsapostle" eller "blødhjertede". Regeringsledere, der ikke er "ordentlig maskuline" demoniseres og jages af embedet, hvis det er muligt. På den anden side respekteres, ja ligefrem elskes, ledere, der først og fremmest står for kontrol og straf - som endnu en følge af de følelsesmæssige vaner, der blev indlært i dominansfamilier.

Den politik, man møder hos ledere, der er fanget i herskerkulturens tankegang og følelsesmæssige vaner, følger et lignende mønster. Da omsorg og pleje forbindes med moderskabets "kvindearbejde", er en politik, der vejledes af en mere typisk feminin definition på magt, som noget, der sætter i stand til frem for at afmægtiggøre, utænklig for den rigtigt opdragne herskerpsyke.

Det, der virkelig gemmer sig bag denne skræk for følsomhed og omsorg i politik, er dybt indprægede psyko-soziale processer, som har deres rod i de indbyrdes forbindelser i dominansfamilien. Præcis som den plejende og omsorgsfulde forældre er metafor for partnerskabskulturen, er den straffende, fjerne forældre metafor for herskerkulturen. Jeg siger omsorgsfulde eller straffende forældre, selvom den afstraffende forældrerolle i herskerkulturen først og fremmest er knyttet til faderen ("Bare vent til far kommer hjem!") og forældreomsorgen er knyttet til moderskabet.... Politikerne kan altid finde penge til straf frem for til omsorg."

(The Power of Partnership, side 109 - 111)

SIKKERHED

Uanset hvor der forekommer militærudgifter, er virkningerne de samme. Våbenudgifter forøger ikke alene truslen om global krig, men afleder værdifulde ressourcer fra påtrængende sociale behov, forhindrer økonomisk vækst, puster til inflationen ~g forøger arbejdsløsheden.

(Helen Caldicott: Nuclear Madness.
1978,s.76)

Alle mennesker har et grundlæggende behov for sikkerhed, tryghed og beskyttelse. Det forsøger vi at opnå i en eller anden form for fællesskab i erkendelse af, at vi ikke kan stå alene i kampen for tilværelsen.

Det ligger i os alle, at vi vil forsøge at tilpasse os og vinde magt over livsvilkår og eksistensgrundlag. En nærmere behandling af drivkræfterne bag vore handlinger må søges i psykologien. Det er den viden, der gemmer sig bag det, jeg har kaldt Riane Eislers første og anden lyksalighed.

Hensigten med et samfund er, at medlemmerne i fællesskab forsøger at få overskud af tilværelseskampen. Det lykkes som regel. Derefter må samfundets medlemmer finde ud af, hvordan overskuddet skal bruges. Det er her, der går politik i det.

En nærliggende løsning er, at de enkelte medlemmer rager mest muligt af "den fælles kage" til sig (den grådige optimisme). Det kan i yderste konsekvens ødelægge samfundet. En anden løsning kan være en befolkningstilvækst. Det er en ofte prøvet vej, og den kan være starten på en ond cirkel, der fører til fornyet overlevelseskamp, der lykkes; men med flere munde at mætte og udsigt til en "befolkningsekspllosion", der fører til konflikt med livsgrundlaget. Det kan i yderste konsekvens ødelægge både samfund og livsgrundlag.

En tredje løsning kan være krig, der ofte fører til forbedrede livsmuligheder for sejrherren eller de herskende i samfundet. Måske er krig ikke et valg, man selv træffer, men påføres af et andet samfund, der er kommet i problemer. Man skal ikke overse, at der er helt irrationelle krige, der udspringer af patologier enten i samfund eller hos herskere. Med den våbentechnologi, vi har i dag, vil en større krig ødelægge samfund og livsgrundlag i et omfang, vi har svært ved at fatte. En fjerde løsning hedder "kulturforbedring".

Velfærdsstaten eller velfærdssamfundet er eksempler på dette. Partnerskabskulturen kunne indpasses her. Hvis løsningen slår over i forbrugerisme, trues livsgrundlaget på lang sigt.

En femte løsning kan være at tilstræbe det bæredygtige samfund, hvor man forsøger at holde den økonomiske aktivitet i menneskenes husholdning inden for rammerne af og i balance med naturens husholdning. Det kræver en mere moden økonomi end den frie konkurrence, der behersker markedsøkonomien. I dag er det kendt viden, at hvis det forbrug, indbyggerne i den rige verden har, skal udbredes til alle mennesker, så får vi brug for to jordkloder mere. Det fører uundgåeligt til krig mellem de, der har, og de, der ikke har.

New Scientist havde 25.11.2006 et interview med Thomas Homer-Dixon, leder af Trudeau Center for Peace and Conflict Studies, University of Toronto, Canada. Han har skrevet bogen "The Upside of Down: Catastrophe, Creativity and the Renewal of Civilizations". Han bliver bl.a. spurgt om, hvad det er for nedbrydende kræfter, vi står over for. Og han svarer:

Vi befinder os i en fundamental krise. Jeg ser fem "stress-faktorer", som formodentlig vil få den største indflydelse på fremtidige ulykker.

ENERGI-stress, især p.g.a. mangel på olie.

ØKONOMISK-stress fra global ustabilitet og kløfter mellem rig og fattig.
BEFOLKNINGS-stress på grund af forskelle i vækstrater mellem rige og fattige og fra mega-byer i fattige samfund.

MILJØ-stress fra stigende skader på jord, vand, skov og fiskeri.

KLIMA-stress fra ændringer i jordens atmosfære.

Hans løsningsforslag går på størst mulig åbenhed og demokrati og kollektiv tænkning omkring løsning af fælles problemer.

Militær sikkerhed

Alle fem skitserede løsninger bringer os tilbage til de grundlæggende behov for sikkerhed, tryghed og beskyttelse. Den traditionelle løsning for et samfund er at have en militær kapacitet, der skal kunne hamle op med truslerne. Det brugte verdenssamfundet 6000 milliarder kroner på i 2006. Alligevel oplever vi en usikkerhed som aldrig før, og de ting, der truer os, er langt hen ad vejen ting, som militæret ikke kan afhjælpe, ja i mange tilfælde gør militæret problemerne værre. Krigen mellem Israel og Libanon i august 2006 kan illustrere dette.

Den israelske regering planlægger en udvidelse af de militære budgetter, der i forvejen er på ca. 60 mia. kr. Dertil kommer en ekstra bevilling på op imod 3 mia. kr. til dækning af krigens umiddelbare omkostninger. Det vil gå hårdt ud over andre dele af samfundet.

Nogle taler om, at israelernes levestandard sættes 10 -20 år tilbage, og især undervisnings- og socialområdet vil blive ramt. Andre minder om "det tabte årti" mellem 1974 og 1984, hvor lignende omposteringer efter krigen i 1973 førte til store sociale forskelle og hyperinflation. (Kilde: Israel opruster til krig. Information 28.8.2006).

“Folk tror, krig er noget, der ligger i menneskets natur, og at der er utallige årsager til krig.

Det er forkert.

Der ser ud til at være en samfundslov, der gælder enhver krig i alle tiders historie:

1.

Krig mellem grupper af mennesker, der danner en samfundsenhed, finder altid sted, når som helst og hvor som helst uforenede sociale enheder af lige suverænitet kommer i berøring. (Familier, stammer, landsbyer, godser, byer, klasser, provinser, dynastier, religioner, stater, regioner eller kontinenter.)

2.

Krige mellem samfundsenheder ophører i det øjeblik, den suveræne magt overføres fra dem til en større og højere enhed.

Vil vi slippe af med krigen, må vi samle de spredte, stridende suveræniteter i en forenet, højere suverænitet, der er i stand til at skabe et retssamfund, hvor alle

mennesker har lige sikkerhed, lige forpligtelser og lige rettigheder efter loven.

(Emery Reves: Fredens Anatomi. 1947)

Human sikkerhed

I "Verdens Tilstand 1997" kan man læse et kapitel (kap.7) skrevet af Michael Renner. Det hedder "Sikkerheden ændrer karakter". Renner fremfører, at sikkerhedskrisen nu snarere kommer fra virkningerne af miljøødelæggelser og manglende bæredygtighed i ressourcegrundlaget, fra følger af social ulighed og stress med umådelig fattigdom midt i ufattelig rigdom og fra farene ved en ukontrolleret våbenspredning. Ironisk nok står fem af de permanente medlemmer af FN's Sikkerhedsråd for denne spredning.

Det er alt sammen sociale, økonomiske og miljømæssige problemer, der ikke kan begrænses til samfund og nationer, og som militæret ikke er svaret på. Alligevel hænger vi fast i "den nationale sikkerhed". Måske er den sociale og politiske stabilitet i et land mere vedkommende for indbyggernes sikkerhed og velbefindende. Det tyder på, at der ikke er brug for forskning og udvikling af nye våben, strategier og militære doktriner. Der er derimod brug for en omfattende demilitarisering og omplacering af økonomi til konstruktive formål. De 6000 milliarder kroner, militæret beslaglagde på verdensplan i 2006 kunne i stedet være brugt til sundhed, boliger, uddannelse, fattigdomsbekæmpelse og miljøformål.

I 1980'erne talte man om alternativt forsvar eller alternativ sikkerhedspolitik. Michael Renner skriver om "human sikkerhed" i modsætning til "national sikkerhed". Behovet for human sikkerhed er lige så gammelt som menneskeheden, men i vore dage skal det ses i globalt perspektiv i modsætning til tidligere tiders lokale, måske regionale perspektiv. Renner omtaler den voldskultur, som mange lande har arvet efter koloni- og imperialistmagterne, eller som globaliseringen har skabt. Der er indre politisk vold, uretfærdige sociale og økonomiske vilkår, undertrykkelse fra herskende eliter, plyndringer fra tidligere soldater, organiseret kriminalitet, stigende privatisering af sikkerhed og voldsudøvelse, spredning af håndvåben i den almindelige befolkning. En næsten endeløs række af problemer, der kan føre til "mislykkede stater". På overfladen ser mange konflikter ud som etniske, religiøse, kulturelle eller sproglige konflikter. Men spørgsmålet er nok snarere, om ikke det er de politiske ledere, der spiller på mulighederne i den slags konflikter for at tilegne sig og fastholde magten.

I modsætning til traditionel militær sikkerhed handler human sikkerhed ikke så meget om tropper og våben, men mere om at styrke samfundenes sociale og miljømæssige strukturer og forbedre de demokratiske styringsmekanismer. Human sikkerhedsstrategi kræver helt andre mal for de komplekse netværk af sociale, økonomiske, miljømæssige og andre faktorer, der udgør administrationen af det moderne samfund. I det spil er krig ganske enkelt gammeldags og ødelæggende. Det handler om forbedret internationalt samarbejde, styrkelse af civilsamfund, internationale aftaler, afstivning af menneske- og borgerrettigheder. En styrkelse af den humane sikkerhed kræver også en

harmonisering af samspillet mellem lokal og global styring. Her er FN en væsentlig aktør, hvis muligheder må forbedres gennem reformer.

Det sociale topmøde i København i 1995 fastslog, at fattigdom, arbejdsløshed og social opløsning er problemer, der hænger sammen med fred og sikkerhed. Gældsbyrden og jordfordeling er andre vigtige elementer i en human sikkerhedspolitik. Større social og økonomisk sikkerhed er afgørende for en begrænsning af befolkningstilvæksten.

Der er al mulig grund til at genoverveje den overdrevne tiltro til de traditionelle militære midler. Vi skal fremme afrustning, fjerne overskydende våben og rette op på de enorme sociale og miljømæssige investeringsunderskud. Folk må bringes til at indse, at investeringer i human sikkerhed giver langt større udbytte end investeringer i militær sikkerhed. Det siges, at en af faktorerne bag den ændrede holdning i USA til Vietnamkrigen, var, at de små og mellemstore virksomheder efterhånden blev klar over, hvor store investeringer der gik fra dem til de store våbenindustrier. Ifølge artiklen i "Verdens Tilstand 1997" kan man spare over 40 mia. dollars ved at halvere militærets forskning og udvikling. Det er et af de perspektiver, hvori man skal se betydningen af en omlægning fra krigsskat til fredsskat.

Det meste af, hvad der truer os, er menneskeskabte fænomener, hvoraf en hel del har med teknologier og produktion at gøre. Vi handler uden at kende de langsigtede følger, fordi der kan hentes store kortsigtede gevinster. Heller ikke den slags usikkerhed kræver militær indsats. Det viser sig, at når man efterfølgende analyserer katastrofer, så kan man godt se, at jo bedre mennesker har formået at organisere deres afhængighed af andre mennesker, desto bedre har de stået i nødens stund.

Svenskeren Göran Rosenberg skriver i "En håndfast påmindelse" (Information 12.1.2005), at vi i en globaliseret verden er langt mere afhængige af mange andre, end vi tidligere har været. Beslutninger i General Motors kan være vigtigere for de ansatte hos SAAB-Scania i Trollhättan end en regeringsbeslutning i Stockholm. Grænserne kan ikke lukkes af for følgerne af børsskandale i New York, kogalskab i England, et islamisk mord i Amsterdam, fugleinfluenza i Vietnam, Irans kernevåbenprogram eller manglende ratifikation af Kyoto Protokollen. Men vi har svært ved at lære at tænke i disse afhængighedsbaner, og derfor er vi ikke gode til at organisere afhængigheden. Man kunne godt have ønsket, at Göran Rosenbergs påmindelse også havde omhandlet afhængigheden mellem de, der har, og de, der ikke har, og hvad det betyder for den humane sikkerhed.

Lidt opmuntring

Midt i alle problemer med sikkerhed og påmindelser kan det være opmuntrende at læse en artikel som "Verden har raset ud – for en tid" i Information 19.10.2005. Den tager udgangspunkt i "Human Security Report, Oct.2005", der beretter, at verden er blevet meget fredeligere. Antallet af borgerkrige og regionale konflikter er faldet stærkt. I 2001 var antallet af internationale kriser kun en fjerdedel af antallet i 1981. Human Security Report fastslår, at det er regulære myter, når mange i dag tror, at antallet af konflikter vokser, at krigene bliver blodigere, at hyppigheden af folkedrab tager til, at terrorisme er

den største trussel mod sikkerheden og at 90% af dagens ofre for krig er civile. "Ingen af disse påstande bygger på pålidelige data. Alle er de suspekter, nogle er beviseligt falske", hævdes det i rapporten.

Alligevel er verden fortsat langt fra fred. I 2005 blev der stadig udkæmpet 60 krige verden over, og den internationale terrorisme er taget til. "Risikoen for at nye krige bryder ud - eller gamle genoptages - er meget reel i fraværet af en vedvarende og styrket forpligtelse til konflikforebyggelse og fredsskabelse efter konflikt," advarer rapporten.

Når det forholder sig sådan, kan man undre sig over, hvorfor folk i almindelighed oplever verden som et skræmmende, meget lidt stabilt sted. Nogen har åbenbart en interesse i, at borgerne stadig er villige til at betale for sikkerhed, hvad enten det er til militæret, terrorbekæmpelse, politi, overvågning og private vagtværn. Hvad er det for kræfter, og hvordan agerer de både lokalt og globalt? Det kunne være en opgave for fredsskatten at støtte forskning og rapportering gennem uafhængige institutioner.

Lidt af svaret gives i en omtale af den alternative Copenhagen Conscience, der var et modstykke til Copenhagen Consensus. På konferencen oplystes, at der årligt udbryder borgerkrig et eller andet sted. Sådan én koster mere end 60 mia. dollars, hvilket er mere end verdens samlede ulandsbistand. Hvis de penge i stedet blev brugt til at sikre gratis skolegang til alle verdens børn, ville vi få pengene 40 gange igen. Hvis vi bruger dem på at bekæmpe malaria, ville vi få dem 60 gange igen. Det betaler sig at investere i fattige mennesker. Der bliver mindre fattigdom, mere uddannelse, bedre sundhed, mere demokrati, mindre ustabilitet, færre krige og konflikter og mere velfærd og velstand.

Men de stærke, de rige og de magtfulde vil som regel ikke. Politiske prioriteringer domineres af de magtfulde, ofte ud fra egne kortsigtede hensyn.

Ved afslutningen på Copenhagen Consensus udtalte udenrigsminister Per Stig Møller: "De penge, som investeres i at mindske verdens nød og elendighed kommer igen mange, mange gange. Ikke kun i form af en mere menneskelig og sikker verden, men også i form af global økonomisk vækst." (Information 1.6.2004). Han var i øvrigt glad for bekræftelsen på, at verdens største udfordringer er sundhed, vand, frihandel, god regeringsførelse, konfliktløsning og uddannelse.

Hvorfor så ødsle 6000 milliarder kroner på verdensmilitæret på ét år?

Naomi Klein har også udtalt sig om sikkerhed. I en kommentar i Information skriver hun (29.10.2001), at ægte sikkerhed ikke kan opnås ved øgede bevillinger til politi og forsvar, men ved en effektiv offentlig sektor.

Desværre er det lige præcis den, der er under angreb i den vestlige økonomi. I USA ser man en udsultet, ringeagtet og smuldrende offentlig sektor. Fogh Rasmussens regering har lagt sig på samme kurs. Følgen er, at man nedbryder "den sociale kapital", hvis fornemste følgevirkning er at sikre sammenhængskraften i samfundet. Det ser man stort på, fordi man har gang i et magtprojekt, der skal sikre den bedst aflagte tredjedel af samfundet, og da er der behov for en stærk tvangsmagt både ude og hjemme.

“Ægte sikkerhed”, siger Naomi Klein, “kan ikke afgrænses til det traditionelle sikkerhedsapparat. Den er sammenvævet med vore mest grundlæggende sociale strukturer, fra postkontorer til skadestuer, fra undergrundsbaner til vandforsyning, fra skoler til fødevarekontrol. Infrastrukturen – hele denne kedelige indretning, der binder os alle sammen, er alt andet end irrelevant, når det gælder om seriøst at bekæmpe terrorismen. Faktisk er den grundlag for den fremtidige sikkerhed.”

Projektet “human sikkerhed”

Human sikkerhed kræver en anden måde at tænke sikkerhed på, og det militære kompleks spiller en langt mere tilbagetrukket rolle, end våbenindustrien og Dødens Købmænd bryder sig om. Militærindustrien er et uhyre komplekst og specialiseret system, som fylder alt for meget i samfundet. Men hvis man afskaffede det uden videre, ville det føre til dekompleksitet. Og hvad er så det?

Dekompleksitet plejer at indtræffe med ny teknologi, som skaber nye samfundsforhold og sociale ændringer eller omvæltninger på grund af ændringer af vaner, gamle erhverv og turbulens i de økonomiske strukturer. Ny teknologi medfører, at nogle bliver vindere og andre tabere, fordi der fra tid til anden sker et fald i kompleksiteten i samfundet. Det som Jesper Knallhatt i bogen “Baade og” kalder dekompleksitet. Den slags sker i ryk, der hvor der er tale om et spring til en ny udvikling. Ny teknologi udrydder én slags systemer til fordel for nogle andre. Når antallet af nicher vokser, stiger kompleksiteten. Specialiseringen øges ét sted, og enheder et andet sted dør ud eller konkurreres ud. Militæret bruger f.eks. ikke husarer til hest mere. Logistik kan ofte overlades til private aktører. Tænk på A.P.Møllers rolle i Irakkrigen. Visse sikkerhedsopgaver kan privatiseres. Nye nicher dukker op.

En ukontrolleret dekompleksitet er farlig for samfundet. Derfor skal en nedrustning være en meget kontrolleret proces, en afvejning af den forårsagede dekompleksitet. Skræmmebilledet kan være følgerne af Sovjetunionens sammenbrud set fra russernes side.

Netop i vor nuværende historiske situation er vi heldigt stillede. De vigtigste problemer, samfundet står over for, kan militæret ikke løse. Klimaproblemet, verdens fattigdomsproblem, energiproblemet, de store sygdomme m.m. Løsningen af de problemer kan opfange de kræfter fra det militær-industrielle kompleks, der ellers ville skabe dekompleksitet: teknologisk know how, dobbelt anvendelsesteknologi, forskere og udviklere, højt kvalificeret arbejdskraft og sidst men ikke mindst investeringer og kapitalafkast.

Et godt tidspunkt for fredsskat og dekompleksitet

Der er ingen tvivl om, at globaliseringen og den ny teknologi har medført turbulens i samfundets strukturer. Dekompleksiteten er over os. Den krise, det skaber, kan udnyttes til noget godt, hvis vi handler rationelt. En fredsskat vil ikke med ét slag ændre samfundets forhold til det militær-industrielle kompleks; men den vil gradvis opbygge en modkultur, en fredskultur, der kan være vejledende for en kontrolleret dekompleksitet på det militære område, så værdifulde ressourcer kan udnyttes mere hensigtsmæssigt.

Fem problemfelter

Man kunne eksempelvis dele omstillingen op i fem problemfelter.

Det første kunne være arbejdskraftfeltet. I dag kræver militæret færre, men mere specialiserede soldater, der til gengæld råder over langt kraftigere teknologi. Det civile samfund skriger på arbejdskraft, og militæret har svært ved at få den. Oktober 2006 mangler man 500 mand. Folk er forståeligt nok ikke vilde efter at komme til Afghanistan og Irak. Der skulle derfor ikke være de store problemer ved at beskæftige arbejdsløse fra militæret som følge af nedskæringer. De fastansatte militærfolk er velkvalificerede og højtuddannede og har aldrig haft svært ved at finde ansættelse i det private erhvervsliv efter pensionering. Man behøver heller ikke aflønne folk af reserven, da de har deres udkomme andet steds. Et civil- og miljøforsvar må kunne aftage en del. Naturlig afgang vil fjerne endnu en del. En fredsskat skulle derfor ikke skubbe folk ud i arbejdsløshed, en skæbne som mange andre samfundsgrupper har måttet finde sig i under omstilling til globalisering.

Det andet problemfelt kunne være kapitalfeltet. Det første, man skal bemærke her, er, at ingen vil benægte, at penge, der anbringes i det militær-industrielle kompleks, giver mindre samfundsmæssigt udbytte, end hvis de blev brugt i civil produktion. Der er vist heller ingen, der vil benægte, at de, der investerer penge i det militær-industrielle kompleks, henter store gevinster, men det sker unægtelig på bekostning af samfundets sikkerhed.

Personaleudgifter udgør i Danmark omkring halvdelen af forsvarsbudgettet, så i takt med overførsel af mandskab til andre sektorer forsvinder en del af kapitalbehovet. Men feltet er langt mere indviklet. Der er f.eks. midler anbragt af forskellige investorer som f. eks. Pensionskasser og andre investeringsfonde. Der er hele det økonomiske net, der spinder interessegrupperne i. ”Jerntrekanten” sammen (se senere).

Der er trøst at hente i den kendsgerning, at andre sektorer i samfundet mangler kapital, f.eks. udbygning af energi-, sundheds-, uddannelses- og miljøsektorene. Det er klart at Dødens Købmænd og våbenproducenterne vil blive ramt. Vi hørte allerede jammeren, da Sovjet brød sammen og Den kolde Krig sluttede; men human sikkerhed er vigtigere og mere samfundsgavnlig end våbenlobbyens sikkerhed. Andre samfundsgrupper har før dem måttet erkende, at deres tid var ved at rinde ud.

Det tredje felt kunne være teknologifeltet. Det hævdes ofte, at vi har fået mange goder til civilsamfundet fra den militære forskning og udvikling. Påstanden kommer naturligvis fra det militær-industrielle kompleks, men megen forskning tyder på, at det mest er propaganda. (Se f.eks. *Economic and Social Consequences of the Arms Race and Military Expenditures*, United Nations, 1978.)

Megen militærteknologi bygger på det, man kalder dobbelt-anvendelses-teknologi, hvilket vil sige, at den kan anvendes både civilt og militært. Den militære forskning beskæftiger op i nærheden af halvdelen af verdens forskere. Mon ikke deres forskningskapacitet kunne anvendes mere hensigtsmæssigt ved skabende frem for destruktiv forskning?

Den teknologiske udvikling løber hurtigt. Forældelsesfristen bliver kortere og kortere,

derfor må den teknologiske front ligge mindst 10-15 år ude i fremtiden. Det betyder at teknologien lever sit eget liv. Den er ikke et svar på en trussel i en aktuel politisk situation. Dermed kan man vel ikke fraskrive den udvikling et ansvar for at være en slags selvopfyldende profeti, der medvirker til at skabe den tænkte situation, den udvikles til at imødegå. Uanset hvordan spænding og afspænding forløb under Den kolde Krig udviklede den militære teknologi sig efter en egen indre logik, der udspringer af de strukturer, teknologien betjener.

Det fjerde felt kunne være råvarefeltet. Her indtager olien en overordnet rolle. Uden olie ingen militærmaskine. Der kan opregnes en hel række såkaldte strategiske råvarer, som det er vigtigt for det militær-industrielle kompleks at have sikker adgang til og helst direkte kontrol over. Kampen om ressourcerne er en klassisk krigsårsag. Den mellemøstlige konflikt er ét ulykkeligt eksempel på dette. På grund af olien er den islamiske kultur, som indtager sin berettigede plads i verdens kulturhistorie på lige fod med de andre verdenskulturer, blevet dæmoniseret til at rykke ind som fjendebillede i stedet for kommunismen. Man kan også nævne Koreakrigen (1950-53), der skabte en ny krigskonjunktur med højere priser på råvarer. Mange stater, især USA, opkøbte mineraler og andre produkter, de ikke selv sad inde med i tilstrækkeligt omfang - eller for at unddrage andre adgangen til dem og oplagrede dem med henblik på en eventuel storkrig. Disse indkøb gik ud over lande, der var henvist til import af de pågældende råvarer eller af færdigvarer, der på den måde blev fordyret, mens deres egen produktion ikke nød godt af tilsvarende høje priser på eksportmarkederne. Efter Koreakrigens slutning blev de råvareproducerende lande hårdt ramt af de prisfald på råvarer, der var en naturlig konsekvens af den dalende efterspørgsel. (Kilde: Erik Reske-Nielsen: Verdens Historie siden 1945). Dette er samtidig et eksempel på, hvad der ligger bag det lidt mærkelige udsagn om, at "bomber dræber også før de falder". Minearbejderne i uranminerne kan ikke genkende til det, hvis de er i stand til det. En alternativ tænkning, som den, der er i gang omkring ressourceforbruget og vore "økologiske fodaftryk", vil i høj grad få indflydelse på vores sikkerhed.

"Væbnede konflikter og væbnet fred er ikke billige. Militærets appetit på ressourcer af enhver art er meget stor. Det går lige fra afgørende metaller til den videnskabelige fantasys yderste grænser. Militæret rådede (1983 tal) over et lager af viden og færdigheder fra omkring 80 millioner mennesker, der arbejder i og for militæret.

Mængden og raffineringen af ressourcer, der bruges af den internationale militære orden, sættes i relief, når den sættes op imod, hvad der er til rådighed for andre formål. For at bruge et beskedent eksempel kan nævnes et enkelt luft-til-luft missil, som kan koste lige så meget som 10.000 menneskers årlige indkomst i et land som Bhutan i Himalaya. De rige lande brugte i 1983 mindre end ½% i forhold til verdens militærudgifter på officiel udviklingsbistand til de fattige lande. Kontrasten mellem den rigdom, der bruges til militære formål og fattigdommen i verden, er åbenbar og berygtet. Den er en stående anklage om fuldstændig forvredne prioriteter.

Det er indlysende, at ressourcer, der bruges til ét formål, ikke er til rådighed for andre. Og det var i 1980'erne tydeligt blandt de vestlige lande, at de, der brugte den største andel af

deres nationale rigdomme på våben, havde haft den laveste økonomiske vækstrate.”
(Kidron and Smith: The War Atlas. London. 1983)

Endelig kunne det femte felt være miljøfeltet, der overlapper det foregående felt. Der er nok ingen tvivl om, at det militær-industrielle kompleks, herunder rumfart og atomkraft, hører til blandt de største miljøsyndere. De kræfter, der økonomisk, politisk og socialt er låst fast i det system, har enorm indflydelse på balancen mellem menneskenes husholdning (økonomien) og naturens husholdning (økologien), der udstikker de rammer, enhver tids økonomi ikke kan overskride. Eller som udtrykt på forsiden af Information (24.10.2006): “Hvis alle mennesker på jorden havde et forbrug, som svarer til den gennemsnitlige danskers, ville der være brug for tre jordkloder.” Danmark er nr.11 fra toppen af ranglisten over landenes økologiske fodaftryk og ligger to tredjedele over naturens smertegrænse for, hvor mange ressourcer naturen kan afgive og samtidig nå at optage af affald og genoprette sig. (Verdensnaturfondens Living Planet Report 2006). Til dette kommer en krigs direkte følger for de mennesker og de områder, der hærages af den. Krigen har således virkninger både før, under og efter selve kamphandlingerne. Tænk feks. på problemerne med uran-forstærket militærudstyr, der fører til lavradioaktiv forurening, som vil forfølge os i århundreder.

Vejen mod målet

Problemfelterne er her skildret enkeltvis; men i virkelighedens verden spiller de sammen, og der er uafklarede synergieffekter mellem dem. Her er materiale nok til mange års fredsforskning for nogle af de forskere, som en fredsskat forhåbentlig får overført til andet arbejde.

Konklusionen må være, at en fredsskat på nuværende tidspunkt kan give et højst nødvendigt bidrag til det sporskifte, vi har brug for. Vi skal fra herskerkultur til partnerskabskultur. Vi skal omstille fra oprustning og våbenkapløb til nedrustning og civiliserede former for sikkerheds- og retfærdighedsudøvelse både nationalt og internationalt. Vi skal gøre det både af etiske og politiske grunde.

De menneskelige, økonomiske og materielle ressourcer, der aktuelt er bundet i det militær-industrielle kompleks til gavn for omkring en tredjedel af samfundet, kan i den nuværende situation med mangel på arbejdskraft og ressource- og affaldsproblemer, omdirigeres fra negativ produktion til positiv og visionær produktion. Samtidig får man førøget gavn af de investerede midler, da investering i civil produktion giver bedre udbytte for samfundet end investering i militær produktion. De mennesker, der skal omstilles, er ressourcestærke, og der er brug for dem. En hel del af systemets teknologi er dobbelt~anvendelses-teknologi.

Omstillingen er både sværere og lettere end man forestiller sig. Sværere, fordi det både er et individuelt og et massepsykologisk problem. Og lettere på grund af miljøkrisen, arbejdskraftproblemerne og teknologiens dobbeltanvendelse. Det betyder, at problemet i bund og grund er et etisk og politisk problem, og ikke en følge af en naturlov, hvad mange synes at tro.

HVORDAN FÅR VI EN FREDSSKAT?

Fred er ikke fravær af krig, det er en dyd, en sindstilstand, en trang til godhertethed, tillid, retfærdighed.

Baruch Spinoza

Vejen frem må gå ad to spor: opdragelse og demokratisk handling. Riane Eisler-modellerne med partnerskabskulturen og "de syv lyksaligheder" begynder med børnenes opdragelse. Her må der trækkes på al den viden, moderne hjerneforskning, psykologi og pædagogik kan forsyne os med.

Vores sikkerhedsopfattelse er uløseligt knyttet til, hvordan vi opfatter vore individuelle muligheder for overlevelse. Det samspil, der er mellem alle syv lyksaligheder, er med til at bestemme indholdet af både hjemmets og samfundets påvirkning af de tilpasningsproblemer (socialiseringer), børnene gennemløber i samfundets institutioner (hvortil familien regnes). Det er i dem, mønstrene for herskerkultur og partnerskabskultur dannes.

Når individet rykker ind som samfundsborger, må det blive den demokratiske handling, der skal udstikke vejen frem. Sådan har vi valgt at sige det ved de lejligheder, hvor samfundet har brug for festtaler. Samfundets "vinduespynt" hænges op. Men det er også ved overgangen til det offentlige rum – og det vil sige de fem sidste lyksaligheder i Eislers model – at manipulation, propaganda og markedsføring sætter ind.

Det bevidste, selvtillidsfulde menneske har fået den viden og indsigt, der skal til for at manøvrere her. Men det er svært, fordi de kræfter, der er på spil her, er utrolig magtfulde i forhold til individet. Der er f.eks. viden og indsigt, som er nødvendig for udøvelsen af borgerens demokratiske rettigheder og pligter, som kun modvilligt eller slet ikke stilles til rådighed fra de kilder, hvor de findes.

Viden og indsigt er ikke i sig selv nok. Holdninger, normer og værdier, bevidste som ubevidste, indgår i en heksebryg af interessekonflikter, der rammer dybt hos den enkelte.

Den traditionelle sikkerhedstænkning kommer til udtryk i det militær-industrielle kompleks, der findes i dag. Det går under mange navne og spinder sit net gennem de fem yderste af Eislers lyksaligheder. Og det spiller tilbage på de to inderste. I det følgende vil "Jerntrekanten" blive brugt som symbol på dette meget komplicerede netværk, som vi er nødt til at kende til for at forstå baggrunden for betydningen af en fredsskat.

JERNTREKANTEN

Kun når offentligheden presser politikerne til at vedtage love, der kræver en anden adfærd, sker der noget. Hvis der ikke lovgives, vil virksomhederne bryde deres ansvar over for aktionærerne.

(Jared Diamond: Collapse. How Societies Choose to Fail or Survive. 2006, side 38)

Uden at ville gøre erhvervslivet til hele livet, så er det vanskeligt at komme uden om det, selv om jeg mener, det har mast sig lige lovlig langt frem i tilværelsen. Erhvervslivet er kraftigt påvirket af tre ting: økonomien, virksomhedskulturen og holdninger i samfund og regering. Alle tre ting er påvirkelige også ud fra tanken om fredsskat. Men man må erkende, at erhvervslivet ikke er non-profit velgørenhedsinstitutioner. De er firmaer, der skal skabe profit.

Det betyder, at man kan gøre en virksomheds ledelse ansvarlig ifølge loven for det, der hedder "brud på betroet ansvar", hvis den bevidst driver et selskab på en måde, der reducerer profitten. Desværre er det sådan, at det mest profitable, man i dag kan investere i, er narko, sex og våben. Den profit, der omtales her, modsiger ikke det tidligere sagte, at penge, der investeres civilt, giver større udbytte pr. krone end penge investeret i militær. Det ene udsagn handler om den individuelle investering; det andet om den samfundsmæssige.

Da demokratiet ideelt set regulerer samfundets adfærd ved hjælp af magtens tredeling, kan borgerne ved hjælp af lovgivning regulere bl.a. erhvervslivets adfærd. Det er altså offentligheden, der enten direkte eller gennem politikerne har magt til at gøre en destruktiv adfærd eller politik uprofitabel og illegal eller gøre en konstruktiv adfærd eller politik profitabel.

I virkeligheden har offentligheden det endelige ansvar for den adfærd, som selv de største virksomheder udviser. Det er formodentlig en del af forklaringen på globaliseringens voldsomme fremfærd og de mange profetier om nationalstatens endeligt. Ude på det globale marked kan offentligheden ikke komme til at lave love. Det giver virksomhederne langt større albuerum.

Det paradoksale er så, at når det gælder den militære industris produkter, så omfattes de ikke af de reguleringer, der trods alt er f.eks. i WTO, Verdenshandelsorganisationen. De er stadig underlagt nationalstatens bestemmelser. Sådan kan det kort fremstilles, vel vidende at der fifles og manipuleres. Sådan har det været siden omkring 1880, hvor oprustning blev til en alliance mellem elite, kapital og militær med medierne som budbringere. Læs mere om det i P. Noel-Baker: The Arms Race, London 1958.

Det har vist sig, at virksomhederne ændrer adfærd, når offentligheden forventer og kræver en ændret adfærd; når den belønner virksomheder, der udviser den adfærd, offentligheden ønsker, og gør det meget svært for virksomheder, der praktiserer en adfærd, som

offentligheden ikke ønsker.

Det betyder, at det er utrolig vigtigt at få bevidstgjort den offentlige mening for at få ændringer i virksomhedernes praksis. I dag er der eksempler - selv blandt de største virksomheder - på, at de er begyndt at tage et etisk ansvar under overvejelse. Alene det, at vinduespynten er hængt op, er et fremskridt.

DET MILITÆR-INDUSTRIELLE KOMPLEKS

Forvoksede militære etableringer er under enhver regerings-form ugunstig for frihed og bør betragtes som særlig fjendtlig over for republikansk frihed.

(George Washington, præsident 1789 - 1797)

I regeringens rådgivende organer må vi beskytte os mod erhvervelsen af ubeføjet indflydelse - tilsigtet eller utilsigtet - fra det militær-industrielle kompleks. Muligheden for den katastrofale vækst af fejlplaceret magt eksisterer og vil vedvare.

(Præsident Eisenhowers afskedstale 1961)

Hvor nyttig er USA's militære trussel i verdenspolitikken? For lederne af det militær-industrielle kompleks er der en tydelig værdi i militær udgifter og oprustning. Det er deres specielle form for velfærdsydelse fra regeringen.

Den har også den fordel, at den fremmer tanken om, at magt kan bruges til at afgøre økonomiske, sociale og moralske konflikter, hvilket igen forøger udgifterne til magtmidler. Men hvis konventionelle våben virkelig var magtfulde, ville englænderne stadig herske i Indien, Somoza ville stadig herske i Nicaragua, Shahen af Iran ville stadig sidde på Påfugletronen og amerikanernes forberedelser til at bruge magt i den Persiske Golf ville være tilbøjelig til at reducere - frem for at opbygge - spændinger i det område.

Med hensyn til atomvåben, hvilken tillid kan man så have til nationale ledere, militære eller civile, som alvorligt ville overveje brugen af metoder, der ville garantere de

fleste amerikaneres død i bestræbelserne på at “forsvare”
Amerika?

(Bertram Gross: *Friendly Fascisme, 1980, 358-59*)

Symbolet “Jerntrekanten” stammer fra Helen Caldicott, australsk børnelæge, forfatter og fredsaktivist. Hun skriver i sin bog “Hvis er størst? Om våbenkapløbet og atomkrig. Frydenlund 1986, side 183:

”I min kamp for at forhindre atomkrig, fattede jeg interesse for hvilke samfundsprocesser, der motiverede og opretholdt denne enorme dødens industri. Jeg fandt ud af, at svaret var tæt knyttet til videnskabsmændene og “Jerntrekantens” tre sider: Kongressen, Pentagon og det militær-industrielle kompleks. Som læge ved jeg, at man ikke kan foreskrive nogen behandling for en sygdom, før den patologiske proces’ årsag eller etiologi er konstateret. Det følgende er en forklaring på sygdommens, våbenkapløbets, årsag.”

Caldicotts gennemgang og kritik handler om USA; men da USA er den alt dominerende magt i verden, vil de ting, hun afdækker, kunne genfindes alle steder, hvor det militær-industrielle kompleks trives.

Da George W. Bush blev genvalgt, brugte USA 399 mia. dollars pr. år på militæret. USA’s allierede brugte 225 mia. dollars pr. år. Rusland brugte 65 mia. dollars pr. år. Kina 47 mia. dollars pr. år og Ondskabens Akse brugte 7 mia. dollars pr. år. Det vil sige, at USA brugte 55 mia. dollars mere pr. år end alle andre tilsammen.

Caldicott gør op med myten om militæret, som en stimulans for økonomien. Hun giver følgende eksempel:

Hvis Pentagon investerede 1 mia. dollars i den private sektor (våbenindustrien), ville det direkte eller indirekte give 28.000 jobs.

Blev de samme penge i stedet anvendt til nye offentlige transportmidler og enorme energibesparelser ville de give 32.000 jobs.

Gik de ud i personligt forbrug ville det give 57.000 jobs og i undervisningssektoren 71.000 jobs.

I takt med, at militærsektoren bliver mere og mere kapitalkrævende, skabes der færre og færre jobs gennem nye forsvarsudgifter, og den beskæftigelse, der kommer, sker inden for visse højtuddannede grupper, f. eks. fly-,elektronik- og metalindustri. Dertil kommer, at mange af militærindustriens produkter er “blindgydeprodukter”, fordi de helst ikke skal bruges, f. eks. masseødelæggelsesvåben. Det er hyldevarer, i dobbelt betydning “død kapital”.

Selv gamle Adam Smith havde indset det: “Hele hæren og flåden er uproduktive arbejdere. De er folkets tjenere og bliver underholdt af en del af det årlige udkomme, andre skaber gennem flid.” (*The Wealth of Nations, 1776*).

OVERBLIK OVER JERNTREKANTEN

Kongressen:

Nøgleudvalg som Forsvarsudvalg og Forsvarsbevillingsudvalg i Repræsentanternes Hus og Senatet.
Kongresmedlemmer fra valgkredse og stater med betydelig koncentration af krigsindustri.

Pentagon:

Forsvarsrelaterede regeringsorganer
Rumfart (NASA)
Energiministeriet (A-våben)

Det militær-industrielle kompleks:

Lobbyisternes kontorer i Washington
Wall Street (kapitalen)
Private industrivirksomheder
Forskningsinstitutioner
Laboratorier
Brancheorganisationer

Banker
Fagforeninger
– alle med forbindelser til militæret

Miljøet:

Karrierebaseret miljø for specialister:
Tænketanke
Universiteter
Big Business (Forsikringselskaber, banker, revisorer, finansieringsselskaber, transnationale virksomheder).

Netværk:

Personlige forbindelser, brancheforeninger, klubber, loger, broderskaber og hemmelige selskaber.

Budbringere:

Medierne.

Alle de mennesker, der er involveret her, har været turen igennem “de syv lyksaligheder” med de resultater, det indebærer.

FORSKERNE

Caldicott beskriver videnskabsfolkene som spydspidsen i våbenkapløbet siden 1945. Hun fortæller, at hun mødte mange forskere, der var uden moralske skrupler, hvilket hun så af deres planlægning og forskning. De var dybt fascinerede af egne planer, tegnede grafer, udregnede modeller baseret på økonomiske principper og udførte endeløse krigsspil. De havde kolossal indflydelse på regeringen. Deres strategier og terminologi blev nærmest urokkelige. Men deres teorier var ude af takt med virkeligheden. Da man i 1962 hævdede, at Sovjet kunne foretage “atomafræsning” mod USA, havde Sovjet i alt fire atommissiler. Hun fandt, at forskerne havde udviklet en sprogbrug, der tillod dem at beskæftige sig med rædslerne, uden det fik lov til at trænge ind til deres følelser og sjæl.

Hun inddrager psykologiens område med fortrængninger, forsvarsmekanismer og gruppedynamik for at finde en forklaring på, at det var muligt.

Nogle forskere vågnede op allerede ved første atombombepøvesprængning i juli 1945.

Andre efter Hiroshima, august 1945. Men de onde magter sejrede.

For nogle var drivkraften den intellektuelle udfordring. Nogle fandt det morsomt at udtænke yderst komplicerede masseødelæggelsesvåben. Andre blev drevet af frygt for russerne. Nogle af dem var udvandret fra de lande, russerne havde besat. (Edward Teller, von Braun, Brzezinski, Kissinger, Madeline Albright).

Sædvanligvis udtænker forskerne på laboratorierne først våbnene. Derefter henvender de sig til militæret for at få godkendt dem. Forskerne er således ansvarlige for våbnene, men de påtager sig intet ansvar. De driver hele tiden på med nye ideer og moderniseringsprogrammer.

UNIVERSITETERNE

De fleste universiteter er involveret i våbenkapløbet. Grundforskning og anvendt forskning i drabsmetoder får rigelig støtte, mens den ikke-militære forskning skæres ned. Et papir fremlagt i ”Kongres-rapport om Bilderberg-gruppen” fortæller samme historie som Caldicott.

”Som en strategisk institution i det amerikanske samfund skaffer universitetet både den tekniske arbejdskraft og den ideologiske retfærdiggørelse af “warfare-welfare capitalism”. Eftersom den lovgivningsmæssige og politiske magt over universitetssystemet klart ligger

i hænderne på den herskende klasse, følger det, at som institution er det universitetets primære opgave at tjene rigdommens og magtens interesser frem for den frie forsknings interesser. Bortset fra de myriader af skoler, der i det væsentlige tjener lokalpatriotiske magtstrukturer, er det en håndfuld elite-universiteter, der frembringer de akademiske lejetropper til udøvelsen af den kolde krig. Disse lejesvende udgør den akademiske procession til Bilderberg hvert år. Blandt dem har været præsidenter, bestyrelsesmedlemmer og fakultetsmedlemmer fra Harvard, MIT, John Hopkins University, University of Chicago, Colombia, Yale og Cornell for blot at nævne nogle få ..”

(USA's Kongres: Congressional Record 15.9.1971; 32051 —32060:
Bilderberg: The Cold War International.)

SVINGDØREN

“Svingdøren” er endnu et symbol, der kan give indsigt i, hvad der foregår. Den fortæller, at det ofte er de samme mennesker, der bevæger sig mellem de forskellige stillinger i de forskellige dele af systemet, herunder “Jerntrekanten”. De samarbejder, udveksler konstant oplysninger, mødes ved hinandens selskaber og opsøger de samme rekreative steder eller “vandhuller”, når der skal slappes af. De mennesker kommer til at færdes i et karrierebaseret miljø af specialister. Miljøet sammenkobler kundskaber med norm- og værdisystemer. Man udsættes for sammenstødet tradition - modernitet samtidig med indsats af kraftig manipulation fra økonomiske kræfter. Et frugtbart felt for gruppedynamiske processer.

Flere videnskabsfolk er inde på farerne. John D. Barrow behandler dem f.eks. i sin bog:

“Impossibility. The Limits of Science and the Science of Limits”, 1998. Han nævner den disciplinering af tænkningen, den forskningsstuderende udsættes for. Der skal læres meget, og den måde, det sker på, er aldeles afgørende, fordi det vil pålægge de studerende begrænsninger. I en effektivitetshungrende og omkostningsbevidst tid kan det synes fordelagtigt at tage den direkte vej: at lære det nye fag fra en gennemprøvet standardlærebog eller under en erfaren underviser.

“Det kan det være. Men pas på!” siger Barrow. Erfaringen viser, at det er i processen med den første læring i faget, man er mest tilbøjelig til at få nye ideer. Ved brug af standardfremgangsmåden, som er opfundet af en anden, giver man afkald på en mulighed for at se det på en ny måde. Globalisering af uddannelsen rummer samme farer.

Forskere, der har investeret årevis af deres tid og store mængder energi på en forskningsretning, der helt klart er forfejlet, skifter sjældent retning og kaster sig over en ny. De finder det svært at acceptere den nye plan. De ser den ofte som mindre udfordrende for forestillingsevnen end den mislykkede, som de må opgive. De har tendens til at blive overkritiske over for det nye, og de vil kræve standarder for beviser, som de aldrig ville have krævet for deres egen opfattelse. Barrow mener, at den

nykonservative bølge, der er skyllet ud fra amerikanske universiteter til hele verden, er et typeeksempel på, hvor galt det kan gå.
Atomkraften er et andet.

Chris Busby, dr. i fysisk kemi, er i sin bog: "Wings of Death. Nuclear Pollution and Human Health", 1995 inde på noget lignende. Han nævner opgøret med begrebet den værdifri videnskab. De gamle videnskabspionerer var "gentlemen og amatører". Nutidens videnskabsfolk er produkter af mindst sytten års systematisk uddannelse stoppet med lærebøger, eksaminer og tilpasninger, der resulterer i stive, uangribelige opfattelsesstrukturer. Han mener, det videnskabelige etablissement uundgåeligt udvikler selektiv blindhed på trods af en oplæring, der hviler på det åbne sinds overherredømme. (den videnskabelige metode).

Systemets forskere arbejder for regeringer, virksomheder, organisationer og universiteter, som betaler deres løn og husleje. For en forsker i det system kan hævde af en ubekvem sandhed føre til tab af identitet, venner, job, hjem og grund til at leve. Det er kun de færreste, der kan klare den slags; men der findes tragiske eksempler på folk, der har stået fast. Nogle af dem blev kaldt "whistleblowers".

Den videnskabelige kultur rummer to veje. Den ene fører til succes, forfremmelser, forskningsbevillinger, priser og embeder. Den anden fører til glemsel. Forskningens retning afgøres af fondsmidler, og strategien med at finde dem styres af politiske prioriteringer hos dem, der har pengene. Militærindustrien har ingen moralske skruler omkring de metoder, de tager i brug for at nå deres mål: store regeringskontrakter.

Svingdørene går som smurt. Mange chefer for de store virksomheder i "Jerntrekanten" sidder i rådgivende organer for netop "Jerntrekanten", og efter endt tjeneste svinger døren den anden vej, hjem til bestyrelseslokalet i virksomheden.

LOBBYVIRKSOMHED

Våbenkapløbets årsag skal søges hos de mennesker, der styrer dette kompleks. Svingdørs-syndromet giver militærindustrien indflydelse på lovgivningsprocesser og bevillinger. Systemet er rigeligt forsynet med lobbyister. De skaber sammenhæng mellem selskabernes og regeringens behov. Ofte undgår de pressen, men bespiser og beskænker indflydelsesrige personer og deres stabe. (Frokoster, middage, receptioner, selskaber og golf i de rigtige klubber. Billetter til fodbold, ishockey, koncerter og teater). Gennem Politiske Aktionskomiteer (PACs) kanaliserer de penge over i de rigtige valgkampagner. Medlemmer af vigtige udvalg får særbehandling.

Selskabernes lobbykontorer i Washington samordner også hele virksomhedens politiske strategi. Den spænder fra græsrodsbevægelser med sigte på de ansatte og aktionærer i de lokale selskaber til økonomisk valgstøtte til kongresmedlemmer og til direkte kontakter med magtfulde personer i Washington. Man samler efterretninger om regeringsaktiviteter,

lovgivningssituationen, kongresmedlemmer i nøglepositioner, indkøbsbeslutninger i Pentagon, planer og programmer for forskning og udvikling samt nye regler og regulativer under udarbejdelse.

De fleste selskaber har direkte forbindelse til præsidentens stab i Det Hvide Hus. Mange tusinde advokater i Washington smører hjulene for virksomhederne.

Militærindustriens finansielle institutioner er private; derfor kender offentligheden meget lidt til det, der foregår. Det finansielle system består af forsikringselskaber, banker, revisorer og finansieringsselskaber. Især banker tilskrives en væsentlig rolle i udformningen af USA's politik. Caldicott skriver, at praktisk talt hele det finansielle system (i USA) er dybt involveret i våbenindustrien og arbejder aktivt for at støtte og repræsentere den. Topfolkene er yderst magtfulde med stor erfaring i at pleje forbindelser til indflydelsesrige stillinger. De har normalt arbejdet i mange år for industri og/eller regering. Det er meget svært at få oplysning om, hvem af disse mænd, der er aktionærer i hvilke selskaber. Det vil naturligvis påvirke deres beslutninger.

BRANCHEFORENINGER

Caldicott nævner endvidere brancheforeninger i Washington. Også de hører under virksomhederne. De er oprettet af militærindustrien og de militære værn for at øve indflydelse på våbenkøbere. De tilskynder til forøgede forsvarsudgifter, og de støtter bestemte forsknings- og udviklingsprojekter. Heller ikke her er landets befolkning repræsenteret.

FORSKNING, UDVIKLING OG TRUSSELSVURDERING

Astronauter har også brug for kuglepenne, når de arbejder i vægtløs tilstand. Derfor har rumfartsindustrien opfundet en kuglepen med blækpatroner med lufttryk. Disse NASA-penne er dyre.

Sådan en brugte den spanske astronaut Pedro Duque på sin første tur i rumfærgen i 1998. Man har spekuleret på, hvordan russerne løste problemet. Med vægtløs blæk måske? Men så var Pedro en tur oppe med et Soyus-rumfartøj. Han fandt ud af, at russerne bandt et stykke snor i en almindelig kuglepen. Så havde de styr på den. Almindelige kuglepenne virker også uden for jorden: men de har en dårlig indvirkning på rumfartsindustriens indtjening.

(New Scientist 1.1 1.2003, side 12)

Måske tror mange mennesker, at våben udvikles i forhold til konkrete trusler, men sådan forholder det sig ikke. Det tager lang tid – måske 10 – 15 år – at udvikle nye våbensystemer, og ingen kan forudse den politiske udvikling så langt frem. Det betyder, at de fleste våbensystemer udtænkes i våbenindustrien. Regeringen hjælper med

finansieringen. Når der er gjort en teknologisk opfindelse, bliver den hurtigt til en strategisk nødvendighed.

Forskning og udvikling af et våben begynder flere år før systemet kommer til offentlighedens kundskab. Den udføres i streng hemmelighed under påberåbelse af den nationale sikkerhed. Her er demokratiet lukket ude. Når det nye endelig offentliggøres, er det sædvanligvis allerede en politisk kendsgerning.

Udviklingen finansieres i vid udstrækning af forsvarsministeriet gennem to slags ordninger, h.h.v. Independent Research & Development (Uafhængig Forskning & Udvikling, IR&D) og Bid & Proposal (Bud & Forslag, B&P).

IR&D dækker privat forskning og udvikling, som ikke får støtte gennem en kontrakt, en bevilling eller anden ordning. Den planlægges, finansieres og ledes af selskabet selv i et forsøg på at producere bedre produkter til kunderne, som er forsvarsministeriet, NASA og Energiministeriet (A - våbnene).

B&P dækker selskabets aktiviteter i forbindelse med forberedelse og fremsættelse af forslag til disse ministerier. Et forslag bliver delvist refunderet for skatteydernes penge. Disse støtteordninger er ikke underlagt Kongressens kontrol. Offentligheden aner ikke, de eksisterer. IR&D og B&P koncentrerer omkring de større firmaer, hvilket sikrer en indavlet og koncentreret forsvarsindustri.

Forskningens og Pentagons krav retfærdiggøres med aktuelle trusselvurderinger. På det tidspunkt er våbenudviklingen langt fremme. Trusselvurderingerne beregnes af CIA og forsvarrets efterretningstjenester. Det medfører, at regeringen giver vurderingsarbejdet til præcis de mennesker, som tjener på truslen.

Tidligere CIA-ekspert Michael Vahlos, Center for Strategiske og Internationale Studier ved John Hopkins Universitetet, har udtalt: "De selskaber, der producerer våbnene, vil altid overdrive truslen for at maksimere deres omsætning." De griske amerikanske selskaber fylder deres lommer ved hjælp af at plante paranoide tanker. (Caldicott: Hvis er størst? Side 215).

RIVALISERING, MANIPULATION OG KORRUPTION

Det er nu et kvart århundrede siden, Caldicott skrev "Hvis er størst?" Hendes redegørelse for magtmisbrug og misbrug af skatteydernes penge kan være forældede. Alligevel vil den, der i dag følger med i disse ting, kunne genkende meget. Hun nævner bl.a. firmaet Rockwells atombevæbnede B-i bombefly, der var forældet fra starten. Rockwell havde et succesrigt lobbyarbejde og havde stort held med at sprede deres B-i underleverandører over hele landet. Det er uøkonomisk, men skaber enorm magt til at påvirke politikerne. Der er lignende beretninger om intriger, korrupsion og lobbyisme bag masser af andre projekter.

Hun bringer også et eksempel fra Californiens regering, der i 1981 anslog, at Reagans

oprustning i de følgende fem år ville skabe 700.000 nye arbejdspladser i Californien. Men samtidig ville 1.000.000 arbejdspladser gå tabt på grund af nedskæringer i det indenlandske forbrug, som havde været nødvendig for at finansiere de nye militærprogrammer. Det kan man læse mere om i hendes bog (side 216 —223).

SPILDTE SKATTEKRONER

Spildet af statens midler foregår i alle sider af Jerntrekanten. Hele svikmøllen holdes i gang ved hjælp af fjendebilleder, og de medier, som engang gik under betegnelsen den fjerde statsmagt, er i dag underlagt de økonomiske kræfter og er ofte villige budbringere. I dag har vi islam, slyngelstater og krigen mod terror til at motivere skatteborgerne. Den, der tror, at det her er noget, der foregik for et kvart århundrede siden i andre lande, kan gå på jagt i de danske avisers arkiver fra de sidste fem –seks år. Når det ikke er de kilder, der er brugt her, skyldes det, at det vil kræve et langt større arbejde at sammenfatte dem til noget brugbart. Det kunne være en opgave for en fredsskattefond at få det gjort. Her skal kun nævnes ét eksempel. En artikel i Information (30.3.2007) beretter om “Forsvaret og våbenindustrien går hånd i hånd.” Her bliver man mindet om forsvarschef Helsøes jagttur med våbenfabrikanter, om forsvarets og forsvarsindustriens tætte samarbejde ikke mindst efter Irak- krigen og om, hvordan industrien har fået ansat en særlig forsvarsindustri-attaché i uniform på Danmarks ambassade i Washington.

Samtlige implicerede i Jerntrekanten har bevæget sig gennem “de syv lyksaligheder” og er blevet præget med opdragelse, kundskaber, norm- og værdisystemer, og har været gennem gruppedynamikkens og uddannelsernes store afpudsningmaskine. Alt, hvad Jerntrekantens kompleks rummer, hviler i sidste instans på skatteydernes penge et eller andet sted i verden.

Hvis der skal komme resultat ud af arbejdet med fredsskat til gavn for en højere etik og en bedre politik blandt menneskene, må man skaffe sig den nødvendige baggrundsviden for at kunne danne modmagt til den enorme, magtfulde Jerntrekant.

Som det engang hed i autonome kredse: “Du har ikke en chance. Brug den!”

VELSIGNELSEN OG FORBANDELSEN..

Afsnittet om “Sikkerhed” endte i en konstatering af, at vi beskæftiger os alt for meget med den militære sikkerhed og alt for lidt med den humane sikkerhed, som militæret ikke har løsninger på. Det rejser det interessante og meget vanskelige spørgsmål: hvorfor har vi opmærksomheden rettet det forkerte sted hen? Hvad er det for kræfter både inde i os selv og uden for, der får os til at prioritere forkert?

Allerede i Det gamle Testaments Femte Mosebog (kap.30,19) stilles menneskene over for det frie valg:” Jeg tager i dag Himlen og Jorden til vidne mod eder på, at jeg har forelagt eder livet og døden, velsignelsen og forbandelsen. Så vælg da livet, for at du og dit afkom må leve.”

Så klare valg bryder vi os ikke rigtig om i den moderne verden. Men valget er afgørende for ethvert menneskes livsforløb, og det sker i fuldkommen frihed. Ingen beviser kan føres for, om et ja eller et nej er det rigtige. Om det valg skriver Poul Engberg i "Grundtvig og det folkelige Oprør" (Samlerens Forlag, 1980 side 19): "Sandheden er jo, at det ondes magt i verden hænger dybt sammen med menneskets højeste værdighed: friheden til at vælge mellem liv og død, velsignelse og forbandelse. Og vi vælger alt for ofte døden og forbandelsen."

ANSVARET

Vi har et klart ansvar for, hvordan vi vil leve; men hvor total er den frihed, vi har til at vælge? Når mennesket kommer i en alder, hvor disse ting kan komme på tale, har det allerede i mange år været en del af en udviklings- og opdragelsesproces, der på afgørende vis har dannet os. Der er sket ting med os, som vi ingen indflydelse har haft på. Alligevel må vi vælge og handle. Ansvaret kan vi ikke lægge fra os, for det er os, der vælger det, vi gør.

Modtageren af Nobels Fredspris i 1905, Bertha von Suttner, skrev i 1889 bogen "Ned med Våbnene". Følgende afsnit fra hendes bog kan passende danne overgang til en undersøgelse af de dybere kræfter bag vor adfærd. (Her gengivet i moderne retskrivning):

"Hos Rudolf fik jeg at se, hvad "medfødte tilbøjeligheder" vil sige; han var ikke ustraffet ætling af en lang række krigerske forfædre. På hans fødselsdag forærede Papa ham en sabel. "Papa, du ved jo, at Rudolf ikke skal være soldat, derfor må jeg alvorligt bede dig om, at du ikke -". "Nej, ved du hvad, min pige, i drengens årer ruller godt soldaterblod - når først han bliver voksen, kan du være vis på, han selv bestemmer, hvad han vil være - der gives intet skønnere kald i livet end soldatens." "Martha vil nødig, at hendes eneste søn skal udsættes for fare," sagde tante Marie, som var til stede, "men hun glemmer, at der er en, som råder for liv og død, og når det er hans vilje, dør man, enten man ligger i sin seng eller står på valpladsen." "Så - når hundredetusinde mennesker slås ihjel i krigen, så ville de altså også være døde, om de var blevet hjemme?" Tante Marie var ikke forlegen for svar. "Disse hundredetusinde var bestemt til at dø i krigen." "Men hvis nu menneskene blev så gode og kloge, at de ikke ville have flere krige?" henkastede jeg. "Men det er jo en umulighed," udbrød min far, og straks var vi langt oppe i disputen.

Min far havde nogle punkter, han fandt uangribelige:

1.
Krigen er fra Gud – Hærskarernes Herre – se den hellige skrift.
2.
Krigen har altid været, følgelig må den altid vedblive at være.
3.
Menneskene vil uden krigen formeres for stærkt.
4.
Langvarige fredsperioder sløver, fordærver og ødelægger sæderne.
5.
Krigen er det bedste middel til at styrke karakteren. Den øver modet og offervilligheden og øger fædrelandskærligheden.
6.
Menneskene må bestandig strides, de forskellige anskuelse vil altid tørne sammen; følgelig er evig fred en umulig tanke.

Ingen af disse sætninger kan forsvares, når man går ordentlig løs på dem.

Tvinges man til at give slip på punkt 4 og må indrømme, at kunst, videnskab og handel trives langt bedre i fredstid, så siger man:

“Nu ja, krigen er et onde – men et nødvendigt onde – thi vi har jo punkt 1 og 2.”

Indvender man, at de kunne undgås ved voldgift, forbud og lignende – så svares:

Mulig kunne det ske, mer det bør ikke ske. Tænk blot på punkt 5.”

Og således går det i det uendelige. Punkt 3 sætter manganen en fredsven i forlegenhed. Få er bevandrede i naturvidenskabelige og sociale spørgsmål og lader sig derfor imponere af punkt 3’s menneskelige klang.

Vi må jo skaffe vore efterkommere albuerum – tænker man og ved ikke, at en krig er et dårligt middel til at berede vore børn og børnebørn en bedre tilværelse.

Efter en krig stiger fødslerne antal, og således erstattes tabet snart igen.

Striden mellem fredsvenner og de, der holder på krig, får aldrig ende. De, der holder på krigen, beholder altid det sidste ord – de taler i det uendelige. “Krigen er et onde, men den må for himlens skyld ikke ophæves,” hedder det undertiden –; “Krigen kunne vel ophæves; men den er et gode, som ikke kan undværes,” siger andre.

Åh, hvor jeg dog blev træt og ophidset af disse samtaler med far. Jeg blev ganske hed af iver, og bestandig endte det med et par træk på skulderen, og han sagde: “Du forstår dig ikke på de ting, du snakker om –”, og når det siges af en gammel general til en ung frue, så bør man vel tro, at generalen har ret især når samtalen drejer sig om krig.”

(Gengivet efter “Ned med Våbnene”, København 1928, side 162—164)

Samme bog side 169:

“Min rustning er defensiv,
Din rustning er offensiv.
Jeg må ruste, fordi du ruster.
Fordi du ruster, ruster jeg.
Altså ruster vi .

og vedbliver at ruste.

Aviserne sætter musik til denne smukke sang.

HVORDAN FÅR VI VORE OPFATTELSER, OG HVAL) BRUGER VI DEM TIL?

I sammenstødet mellem det rationelle og følelserne er idealet, at vi lader fornuften råde. Facts i form af begreber, tal, lister og fremskrivninger kastes frem og tilbage, og deltagerne opfatter sig som del af en rationel debat. Men som tidligere omtalt er selv videnskabsfolk, som vi vel anser for nogle af de fornuftigste debatører, udsat for grundlæggende påvirkninger længe før, de blev udsat for videnskabelig skoling. Det samme gælder lægfolk. Hvad vi fik ind med "modermælken" under livet i de første "lyksaligheder" har en tilbøjelighed til at udfylde hullerne i en rationel forståelse.

For at forstå, hvad der er i spil, må man se på, hvordan opfattelser dannes. Hvordan beslutter folk sig for, hvad de vil tro på? Hvorfor tror nogen på det, mens andre tvivler? Det har Robert L. Park set på i en artikel i tidsskriftet *Skeptical Inquirer* (Sept./okt.2000: *Voodoo Science and the Belief Gene* (Voodoo-videnskab og opfattelses-genet)).

Han indleder med at minde om den menneskelige udvikling over et par millioner år og sætter nutiden i forhold til dette lange perspektiv. Vi har på grund af udviklingens accelererende hast haft al for lidt tid til at tilpasse os den moderne verden. Vores hjerne er beregnet til at sikre overlevelse i et urtidssamfund, og det er ikke nødvendigvis velegnet i atomalderen.

Han beskriver hjernen som en "opfattelsesmaskine", der bearbejder sanseindtryk til informationer, hvorved vi får en opfattelse af omverdenen. En opfattelse begynder, når hjernen danner forbindelse mellem to hændelser: B følger A. Næste gang A indtræffer, er hjernen tilbøjelig til at forvente, at B igen følger efter. Den strategi var en fordel i urtidens overlevelseskamp. Der var kun få muligheder for at skille årsagssammenhænge fra rene tilfældigheder, og det ville være fornuftigt at tage højde for enhver sammenhæng og redde sig.

Sansernes informationer går normalt gennem thalamus, en lille underafdeling dybt inde i hjernen. Derfra går informationen videre til hjernebarkens sansecenter. Det foretager en detaljeret analyse for at finde ud af, hvor stor betydning informationen skal tillægges. (Oplysninger fra lugtesansen lader til at følge endnu tidligere udviklede veje til hjernebarken).

Til sidst når informationerne frem til amygdala, en mandelformet struktur ved tindingelapperne. Den spiller en rolle i den følelsesmæssige del af vores reaktion på en

sansepåvirkning f. eks. en, der handler om frygt.

(Ifølge Jesper Klnallhatt: "Både og" side 93 har psykopater en fejlfunktion i amygdala, der gør, at de er ude af stand til at have indføling med andre (empati)).

Amygdala kan udløse en reaktion på den information, der er modtaget. Om det sker afhænger af, hvor vigtig hændelsen B er, og om forbindelsen til A bliver forstærket. Sker der ingen forstærkning, vil forventningen om, at B vil følge A blegne med tiden. Men hvis B igen følger A, så kan det stadig skyldes et tilfælde; men vi vil nu have sværere ved at tro på tilfældigheden.

Opfattelsen kan også sætte sig fast, hvis informationen kommer ind i thalamus samtidig med, at vi er stærkt følelsesladede. Det kan være på grund af frygt eller i sejrusrus.

Følelsens kemiske budbringere kan få thalamus til at springe over hjernebarkens analyserende sansecenter og sende informationen direkte til amygdala. Det kan ofte forklare "personlig overtro". Man skal f.eks. have sin lykkemaskot med til eksamen. folk udvikler detaljerede ritualer i forsøg på at genskabe de betingelser, der omgav en oplevelse af succes. Eller modsat: de vil undgå det, deres hjerne forbinder med frygt eller smerte. Ritualerne udføres tit, selvom hjernebarken siger os, at en årsagssammenhæng er usandsynlig.

ERFARING VED STEDFORTRÆDER

"Opfattelsesmaskinen" får med sproget en ny magtfuld kanal til dannelse af opfattelser. Med det kan vi få del i andres erfaringer, og de sociale sammenhænge forstærker de fælles opfattelser. Næste udvikling er skriften, der forstærker sprogets magt ganske betydeligt. Med bogtrykkunst og senere internet spredes opfattelser nu med lynets hast. Bagsiden af den udvikling er, at vi udsætter os for manipulation, når vi tillader os at lære af andre.

Resultatet af turen gennem de to - tre første "Lyksaligheder" er, at de fleste af os ender med opfattelser, der meget ligner vore forældres og vort fællesskabs. Samfundet anser det ofte for en dyd at fastholde bestemte opfattelser på trods af beviser på det modsatte. Det forbindes med standhaftighed og mod. Kritisk indstilling sammenlignes ofte med hensynsløshed og en svag karakter.

Troskab kan være en positiv kraft, der giver udholdenhed i svære situationer; men skellet mellem udholdenhed og fanatisme er uhyggeligt smalt. Når det kommer til yderligheder, bliver troskab destruktiv.

OM MØNSTRE

Det er sådan set ikke mærkeligt, at vi er lette at narre. Det underlige er, at vi fungerer så godt, som vi gør, i et miljø, der er totalt anderledes end det, der udvalgte vore arveanlæg. Det skyldes, at hjernen hungrer efter mønstre. Evnen til at genkende mønstre findes i hjernens højere centre. Den evne gjorde det lettere for vore forfædre at tilpasse sig ændrede betingelser ved hurtigt at kunne opfatte mønstre, der var karakteristiske for det nye miljø.

Evnen til at skelne mønstre er forbløffende almen, og vi er stadig bedre til det end de kraftigste computere. Den kan dog drives så vidt, at vi tror at se mønstre, selv når de ikke er der. Det udnytter psykologerne i Rorschach-prøvernes klatter. Den hjerne, der kan erkende, at tidevandet er knyttet til månen, kan også knytte stjernerne sammen med truende hungersnød eller sejr i krig.

Her er det igen ”opfattelsesmaskinen”, der arbejder. Men når vi én gang har erkendt, hvor let vi kan blive snydt, kan vi bruge de højere hjernecentre til bevidst at konstruere en mere raffineret strategi, som kaldes “videnskab”. Den er en indlæring om, hvordan vi ikke snyder os selv. Men som tidligere omtalt er videnskab ikke i sig selv en garanti, fordi den kan være indlejret i en masse ting, der ikke vedkommer drømmen om den værdifulde videnskab.

Der er mange, der har det svært med at skulle være på vagt hele tiden. De føler, at så står de på gyngende grund. Det skaber uvished og frygt. For de mennesker har gamle, uforandrede diktater fra religiøse opfattelser eller ivrige tilhængeres absolutte forsikringer større tiltrækning. Vores problem er altså, at vi af naturen er mere godtroende end skeptiske. Det må vi forholde os til, hvis vi ikke skal blive underlagt magthavernes minimal-brøk, som svenskeren Gunnar Adler-Karlsson har opstillet:

A = færrest mulige aktive konkurrenter

P = størst mulige passive masse kontrolleret af de aktive

Og til den føjer Adler-Karlsson: at modtage kundskab og hæve begavelsen kræver både vilje og aktiv indsats hos modtageren.

EN FARE - RADAR

Det foregående har vist, at hjernens vigtigste opgave er at holde os i live, og at det sker gennem sansernes bidrag til dannelse af opfattelser og evnen til genkendelse af mønstre. Undervejs blev erfaring ved stedfortræder (sprog og skrift) inddraget. Der er en anden side af opfattelser, som hænger sammen med, at vi kun kan have direkte sansekontakt med en lille del af verden på samme tid. Det skaber problemer for hjernen, fordi den almindelige daglige færd hele tiden ændrer vores opfattelse af verden, som den er lige

nu.

Når vi bevæger os ind i et miljø, vi hverken har set eller hørt før, kan vi ikke vide, hvilke signaler, der er forhåndsvarsler om mulige farer. Her kommer opfattelser ind som en forøgelse og udvidelse af sansernes alarmfunktion. De bliver en slags fare-radar i ukendt område. Hjernen behandler opfattelser som indre kort over de dele af omverdenen, vi ikke har umiddelbar sansekontakt med. Det forbedrer i betydelig grad overlevelsessevnen.

På den måde omfatter opfattelser abstraktioners og princippers områder. Fænomener som "årsager", "grunde" og "betydninger".

Jeg kan hverken høre eller se den "årsag", der kaldes en "lavtryksfront" og som udløser tordenvejr.

Når jeg har evnen til at tro, at lavtrykket er grunden, skyldes det, at fornuftsslutninger hjælper mig.

Mine sanser ville ikke kunne gøre det alene.

OVERLEVELSESVÆRDIEN VED SANSER OG OPFATTELSER

Da sanser og opfattelser begge er værktøjer til overlevelse og udviklet til at forøge hinanden, betragter hjernen dem som adskilte men lige vigtige leverandører af information til overlevelse. Uden sanserne ved vi ikke noget om verden. Uden opfattelser ved vi ikke noget om verden uden for sansernes rækkevidde. Heller ikke noget om betydninger, årsager og grunde.

Det her kan hjælpe os til at forstå, hvorfor mennesker ikke skifter mening, når de stilles over for kendsgerninger, der ikke passer med deres opfattelser. Det følgende bygger på tidsskriftet

Skeptical inquirer nov./dec. 2000, side 40-43. Her har Gregory W. Lester en artikel: Why Bad Beliefs Don't Die (Årsagen til at forkerte opfattelser ikke dør).

Hele overlevelsesværdien ved opfattelser hviler på deres evne til at fremføre over for modstridende beviser. Hvis opfattelser var lette at ændre på grundlag af ubekræftede vidnesbyrd, ville de være ubrugelige som redskaber til overlevelse. En hulemand ville ikke leve længe, hvis hans opfattelse af mulige farer i junglen forduftede, hver gang hans sanser fortalte ham, at der ikke var nogen overhængende fare.

Hjernen har intet behov for, at data fra sanser og opfattelser er enige. De skal forøge og supplere hinanden ved at tage sig af forskellige dele af verden. De er skabt til at kunne være uenige. Det er derfor, at mennesker, der i det daglige er ganske fornuftige, kan tro på ting, der ikke er troværdige data om, som flyvende tallerkener, telepati og psykokinese.

Når sanse-data og opfattelser kommer i konflikt, giver hjernen ikke automatisk forrang til sanserne. Derfor kan selv dårlige, tåbelige eller skøre opfattelser overleve mødet med

modstridende beviser. Hjernen er ligeglad med, om opfattelser svarer til sansernes informationer. Den ser på, hvad der er nyttig for overlevelsen. Selv om vores hulemand ikke sansede nogen fare, beholdt han sin opfattelse af junglen som et farligt sted.

Hjernen er særdeles modvillig til at kaste opfattelser overbord. Det hænger sammen med, at de indgår i et tæt sammenhængende system, der udgør hjemens grundlæggende syn på verdens natur. Det system stoler hjernen på for at erfare konsistens, kontrol, sammenhæng og sikkerhed i verden. Og det må bevares intakt, for at hjernen føler, overlevelse lykkes.

Det betyder, at selv tilsyneladende små, inkonsekvente opfattelser kan være lige så væsentlige for hjemens oplevelse af overlevelse som opfattelser, der helt klart er knyttet til overlevelse. Derfor kan det at prøve at ændre en hvilken som helst opfattelse, hvor lille og tosset den kan forekomme, fremkalde rystelser gennem hele systemet, og i sidste ende true hjernens oplevelse af overlevelse. Det er derfor, mennesker så ofte drives til at forsvare selv tilsyneladende små eller uvæsentlige opfattelser.

En kreationist eller fundamentalist kan ikke bære at tro på troværdigheden af data, der påviser evolutionens realitet. Det skyldes ikke nøjagtighed eller unøjagtighed af data. Det skyldes, at det at ændre bare en opfattelse, som handler om bibelen eller skabelsen, vil smadre et helt system af opfattelser, en grundlæggende verdensanskuelse, og i sidste ende den pågældende hjernes oplevelse af overlevelse.

Ovenstående indebærer, at man ikke kan få mennesker til at skifte opfattelse ved at præsentere facts, der strider mod deres opfattelser. Sandhedsværdi er ikke nok. Skal en opfattelse ændres, må man koncentrere sig om opfattelsens overlevelsesværdi for den person, man vil påvirke. Det vil være en alvorlig fejl at tro, at mennesker er dumme, fordi de ikke ændrer opfattelse i lyset af nye data. Selvfølgelig skal man præsentere data: men man skal tage højde for hjernens behov for at bevare det opfattelsessystem, der opretholder følelsen af helhed, konsistens og kontrol i livet.

Det er helt normalt for mennesker at gå i forsvarsposition, når deres verdensbillede er truet. Det udløser en overlevelseskamp. Slaget er tabt på forhånd, hvis man bare kritiserer, nedværdiger eller forhåner modparten. Det kan medføre et modsvar, der er provokerende, fjendtligt og endda ondskabsfuldt. Ifølge Gregory W. Lester er det at kunne ændre egen opfattelse som svar på data en enestående, magtfuld og værdifuld evne. Det er en højere hjernefunktion forstået på den måde, at den går imod nogle af de mest naturlige og grundlæggende drifter.

Ikke underligt at det er så svært at forandre holdninger. Men det er nødvendigt i en verden, der ændrer sig drastisk. Det handler også om det såkaldte Vranjo-syndrom, som er en stiltiende og kollektiv fornægtelse. hvor man undertrykker ubærlige facts for at overleve. Man lyver åbenlyst for sig selv og hinanden, og den efterfølgende tavshed bliver en forbundsfælle. Det kan få katastrofale følger. Det optrådte også i Caldicotts

beskrivelse af Jerntrekantens ansattes ulyst til at blive konfronteret med de psykologiske og moralske konsekvenser af deres adfærd (“Hvis er størst? side 287).

PSYKOLOGI OG MORAL

Det er ikke helt så håbløst som det lyder. Der er håb at hente ved at udnytte de kundskaber psykologien giver os. Trøsten kan opmuntres ved, at man griber til en model fra teknologiens historie. I 1786 lavede James Watt en dampmaskine, som han forsynede med en centrifugalregulator for at den ikke skulle løbe løbsk. Den gang var det en teknologi, der var lige så revolutionerende som data og mikrochips er i dag. Den fik lige så voldsomme og gennemgribende følger for samfundsudviklingen, som det vi oplever i dag.

CENTRIFUGALREGULATOREN

Centrifugalregulatoren er beregnet til styring. Med uendelig små energimængder afledt af dampmaskinens samlede energimasse tøjler den maskinens kraft, så det hele ikke løber løbsk og ryger i luften. Den fungerer ved tilbage-kobling, feedback, eller tilbage-fodring af data til justering af den proces, der er i gang. Alle livsprocesser styres for øvrigt ved hjælp af feedback, der sørger for en kontrolleret funktionsproces. Centrifugalregulatoren er et eksempel på et sluttet funktionskredsløb. Den slags anses for et afgørende princip i al tilpasning.

Det med tilpasning kan være både negativt og positivt. Vi kender det fra opdragelsesprocessen. Hvis det modne menneske tilpasser eller regulerer i forhold til noget, det har indarbejdet i sig selv gennem de første par “lyksaligheder”, og som man tør stole på og justere efter, så har man et henvisningssystem, et sæt normer og værdier, der er beregnet på overlevelse og forsøget på livsforbedring. Mennesket er faktisk født med et perfekt grundlag for system-tilpasning. Det er forståelsesapparatet og henvisningssystemet, vi selv må udvikle. I vor tid får vi det bedste udbytte, hvis det sker i demokratisk samspil med andre.

Forkert indkodning og manglende tilbagekobling fører til fejl i adfærdsreguleringen. Men får vi fat det rigtige sted - som centrifugalregulatoren - så er det uendelig små mængder af den samlede energi, der skal til for at styre hensigtsmæssigt. De, der har magten i herskersamfundet, er ikke interesserede i tilbagekobling, jvf. ”magthavernes minimalbrøk”, så vi personligt kan justere vores adfærd i forhold til livsomstændighederne. Magthaverne har - sagt kort og provokerende - smidt centrifugalregulatoren væk og sat sig selv ind i stedet for. DE forsyner os med de oplysninger, de har udvalgt som gode for os.

Fredsskatten kan sammenlignes med en centrifugalregulator. Den kan blive en

mekanisme til tilbagekobling til det gigantiske samfundsmaskineri. Vi skal forsynes med de nødvendige data omkring militarisme, oprustning og krig. Vi skal forstå, hvordan disse ting ligger dybt i den måde, vi opdrages på, og i den måde, vi tilfredsstiller vore behov på. Vi må erkende, at vores opfattelse af sikkerhed, som noget militæret kan klare for os, er forkert, og at der findes en anden form for sikkerhedsopfattelse, som bedre vil kunne sikre vores overlevelse.

Vi vil aldrig få de økonomiske og andre påvirkningsmidler, Jerntrekanten har. Aldrig. Men vi kan ved hjælp af en fredsskat aflede noget af det økonomiske grundlag, hvis bare folk indser deres egen nytte ved at gøre det. Det er selvfølgelig en svær opgave: men ikke nær så uoverkommelig som et frontal angreb på Jerntrekanten. Derfor er centrifugalregulatoren et godt symbol på den etiske og politiske vrede, som ønsket om fredsskat er udtryk for.

REALPOLITIK?

Man støder ofte på begrebet realpolitik. Det er beregnet på at gøre lægmand mundlam. Livets hårde kendsgerninger belærer os! Militæret og politikerne bruger ofte vendingen: "Det er jo sådan, at....".

Så er det meningen, vi skal give fortabt over for virkeligheden, realpolitikken.

Men hvad nu, hvis kold, hård fornuft spiller en mindre rolle, end vi bryder os om at tænke på? Hvor stor en rolle spiller følelser egentlig?

Mange vil vist betegne både den vesttyske forbundskansler Helmut Kohl og den franske præsident Francois Mitterant som realpolitikere. Men hvad var det så, de havde gang i, da alverdens TV-skærme viste dem stående hånd i hånd foran et holocaust-monument?

Er følelser farlige i overlevelseskampen? Eller er det fornuften, vi overvurderer? Og hvorfra kommer følelsen af rigtig og forkert?

DEN MORALSKE LABYRINT

Det største problem er ikke, at et menneske havde mod til at være ondt: men at 10.000 mennesker ikke har mod til at være gode.

(Kilde ukendt)

Valget mellem godt og ondt burde være enkelt: men virkeligheden fortæller en anden historie. New Scientist bragte en artikel om "Den moralske labyrint" skrevet af Dan Jones (26.11.05, side 34-37).

Han indleder med at beskrive et forsøgs-dilemma.

En sporvogn kommer raslende ude af kontrol ned ad et spor, hvor fem mennesker sidder

fast. Du kan redde dem ved hjælp af et sporskifte. Det vil bringe sporvognen ind på et spor, hvor kun ét menneske sidder fast? Hvad gør du?

De fleste vil handle rationelt og gøre ulykken så lille som mulig, udløse sporskiftet, så kun ét menneske dør.

Næste dilemma: Denne gang står du på en gangbro hen over sporet. Sporvognen kommer. Der er kun ét spor, og der sidder fem mennesker fast. Foran dig står en velvoksen mand. Hvis du skubber ham ned på sporet, vil det stoppe sporvognen. Hvis du ofrer ham, redder du de fem. Én for fem. Det samme som før. Hvad gør du?

De fleste undlader at ofre den stakkels mand. Tanken om aktivt at slå nogen ihjel selv for et større gode føles helt forkert.

MORAL FØLELSE ELLER FORNUFT?

Det problem har delt forskere efter to opfattelser. Den ene går på, at moralske afgørelser udspringer af fornuftig tankevirksomhed. Den anden mener, at moralens rødder er følelsesmæssige. Men dilemmaet med sporvognen passer ikke ind i en sådan sort - hvid tænkning. Den moderne hjerneforskning peger på et både - og. Her har hjerneskaninger ydet vigtige bidrag.

Udviklingsbiologerne begyndte omkring 1990'erne at afdække oprindelserne, formålene og de biologiske fundamenter for moral. Der er i dag almindelig enighed om, at moralsk praksis er noget, der udvikles. Man har fundet elementer af moral hos ikke-menneskelige arter. Nogle primater har en fornemmelse for fairness. Mange har visse koder for adfærd. De er grundlag for deres sociale samspil. Man mener, de er udviklet som en strategi for tilpasning, der hjælper individer til at samarbejde og håndtere konflikter. Disse opdagelser gør det af med tanken om, at moral kun er et produkt af højere fornuft.

MORALSK INTUITION

Psykologer anerkender i stigende grad betydningen af hurtige, ubevidste processer på en række mentale områder fra synsopfattelse til sprogforståelse. Her er studiet af fortolkingskunst (hermeneutik) særlig betydningsfuld. Det handler om mentale tommelfingerregler, som tillader os at træffe effektive beslutninger ud fra begrænsede informationer. Det understreger betydningen af følelser.

(Det passer godt sammen med oplysningerne om hjernen som opfattelsesmaskine", hvor sansedata registrerer den umiddelbare omverden og "opfattelser" dækker den verden, der er uden for den umiddelbart opfattede verden.)

I artiklen i New Scientist nævnes eksempelvis begrebet "afsky". Hvis man får fordærvet mad, tænker man ikke: "Hov! Det er nok forurenede af bakterier. Det kan være farligt. Det må jeg hellere undgå!" Man tænker: "Bvadr!" Og smider det væk.

Dette er et eksempel på socialpsykolog Jonathan Haidts “sociale intuitionsmodel”. Han mener, at moralske vurderinger sjældent er resultat af overvejelser, men produkt af “moralsk intuition”, der stort set virker på samme måde som andre følelsesmæssige svar, der leder vores adfærd. Når Haidt skal gøre rede for, hvor intuitionerne kommer fra, foreslår han, at nogle er udviklet på samme måde som afsky, f. eks. “Det er forkert at slå dit barn ihjel”. Andre er samlet op i vores kultur gennem socialiseringen. De kan være specielle for bestemte historiske og kulturelle omgivelser, f. eks. “Dødsstraf er forkert.”

Haidt og hans kollegers undersøgelser støtter tanken om, at eftertænksomhed (rationalisering) kun spiller en begrænset rolle i mange moralske vurderinger. Man kan faktisk have svært ved at forklare sine moralske vurderinger og må ende med et “Jeg kan ikke forklare det. Jeg ved bare, det er forkert.” Ifølge Haidt antyder denne “moralske lamslåelse”, at den moralske eftertanke kommer efter, at den moralske beslutning er truffet gennem en intuitiv følelsesmæssig proces.

BÅDE OG

Det ser ud til, at nogle af vore moralske ideer skyldes intuition. De er enten medfødte eller samlet op gennem opdragelse. Men selv om fornufts slutninger ikke er den vigtigste del af moralsk beslutningstagning, spiller de stadig en vigtig rolle. Man kan nævne overvejelser om slaveriets afskaffelse eller at mænd, kvinder og forskellige etniske grupper bør have lige rettigheder. Man kan også nævne militærnægtelse og fredsskat.

Overvejelser over moralske problemer fører til nye normer. De indgår derpå i samfundenes moralske mønster for de kommende generationer. Over alt, hvor mennesker har gjort moralske fremskridt, har kritisk tænkning været væsentlig.

BIOLOGI OG KULTUR

Der er en voksende forståelse at menneskets moral udspringer af både biologi og kultur. Udviklingspsykologer har forsøgt at finde ud af hvilken moralsk kundskab, der er indbygget i menneskets biologi. Man mener at have påvist, at selv meget små børn har begreb om, at de, der hjælper os, er vore venner, og de, der ikke gør, ikke er det. Det er en grundlæggende byggesten i moral.

Tankevækkende for dem, der ønsker at udbrede demokrati med bomber.

SPORVOGNEN IGEN

Nogle forskere bruger hjemmeskanninger for at komme på sporet af hvad der sker i hjernen, når vi træffer moralske valg. Hvad skete der i hjernen ved valgene omkring sporskiftet eller ofringer af manden?

Ved valg af skiftespolet er det områder foran i hjernen, der aktiveres. De forbindes med de funktioner, der handler om udøvende beslutningstagning. De ligner meget det, der sker under cost-benefit analyser.

Ved beslutning omkring mande-ofringen viser der sig en masse aktivitet i det område af hjernen, der forbindes med hurtige, følelsesmæssige reaktioner. At skubbe nogen i døden er moralsk vold af

en art, der går tæt på personligheden. Den slags kunne hjernen godt have udviklet redskaber til at håndtere.

Dels er det to forskellige dele af hjernen, der aktiveres, dels bruger folk længere tid til at beslutte sig, og længst tid, hvis beslutningen bliver at skubbe manden ud. Der foregår en forøget aktivitet i det område af hjernen, der behandler erkendelsesmæssige konflikter.

Derefter aktiveres områder der forbindes med kontrol af erkendelse og undertrykkelse af følelsesmæssige reaktioner. Aktiviteterne er særlig tydelige hos folk, der vælger at skubbe. Det tolker man på den måde, at hjernen afspejler de erkendelsesmæssige anstrengelser, der kræves for at overvinde den følelsesmæssige modvilje mod at skade andre.

HJERTE OG HJERNE

Forskerne mener, disse ting har stor betydning for følelsesmæssige emner, der i lige høj grad fremkalder begrundet retfærdiggørelse og fordømmelse. Ved at forstå vore moralske intuitioner vedrørende ting som stamcelle-forskning, abort og dødsstraf kan vi forandre den måde, hvorpå vi ser selve problemerne.

Man har set på tilfældet med menneskelig kloning. En rådgiver for præsident Bush er blevet kendt for at argumentere for, at kloning af mennesker bør forbydes, fordi det er afskyeligt. Det er blevet kaldt "afskyens visdom". Afsky kan i bund og grund være en irrationel følelse. Der er historiske eksempler på, at afsky er blevet udløst af ting; som homoseksualitet og ægteskab på værst af racer. Det anses ikke for umoralsk i dag. Til gengæld har vi afsky for kannibalisme.

Haidts eksperimenter viser, hvor let vore følelser af afsky kan blive filtret ind i vores moralske sans. Og afsky er ikke den eneste følelse, der kan blive smeltet sammen med moralske emner. Læren af dette er, at det at appellere til nogens følelser ofte vejer tungere end at bruge rationelle argumenter.

Det handler sådan set mere om at vinde hjerter end at omvende hjerner.

MANIPULATION

Den kendsgerning, at man kan spille på folks følelser for at få indflydelse på moralske anskuelser i et samfund, skræmmer nogle mennesker. Men nogle af de problemer, der plager verden, stammer fra sammenkobling af visse opfattelser med visse moralske normer. I takt med, at vi bliver raffinerede nok til at vide, hvordan vi skal manipulere folks normer, bør vi tage fat på at tænke over, hvordan vi kan regulere det, siger den amerikanske filosof Stephen Stick.

Løsningen kan ligge i erkendelsen af, at moral hviler på både følelser og rationel tænkning. Hvis vi kan lære at udfordre vore personlige moralske antagelser, ville det være et moralsk fremskridt. Det vil indebære, at vi kan se, hvor vi objektivt kan forsvare de moralske antagelser, eller hvor de afspejler en ensidighed eller fordom i vores kultur, socialgruppe eller tidsalder.

Så vidt artiklen ”Den moralske labyrint”.

ERFARINGSFELTET

Modellen med de syv lyksaligheder rummer individets udvikling frem til ansvarlig samfundsborger. De første led i modellen rummer de psyko-sociale faktorer, hvormed individet opnår holdninger til sig selv og andre. Det er her, vi kobler den genetiske kode sammen med det fysiske miljø, det psykiske miljø og personlige oplevelser og indlæring. Summen giver de erhvervede egenskaber, der præger vore sociale handlemuligheder. Dertil skal lægges social status, individuelle personlighedsforskelle og samfunds- og familiestrukturer. Alt sammen vil under normale omstændigheder udvikles med alderen.

Det er det felt, hvori individet gør sine erfaringer. Det spiller en stor rolle for dannelsen af holdninger. De kan opfattes som parathedssystemer, personlighedstræk, der motiverer vore reaktioner. Holdninger er som filtre for handlinger, oplevelser og vurderinger i både sociale- og ikke-sociale miljøer. Holdninger må aflæses gennem vor adfærd. De er karakteristiske, gennemgående og konstante adfærdsformer for individet i samspil med miljøet. Den enkeltes erfaringer med oplevelsen af selvagtelse, accept eller afvisning kan få vidtrækkende følger for både den enkelte og fællesskabet. Det gælder alle livets områder, også i spørgsmål om krig og fred. Vi er nede i de lag af adfærden, der handler om selvopholdelse, sikkerhed, angst, frygt, selvværd, aggression, fortrængninger, projektioner, flugtmekanismer, syndebukke og fjendebilleder.

SOCIALISERINGSPROCESSER

Undervejs i Eislers model inddrages de socio-økonomiske strukturer og udbygger erfaringsfeltet. De handler om værdier og forbilleder for adfærden, behovstilfredsstillelse, familieforhold, uddannelse, beskæftigelse og økonomi.

Det, der sker omkring barnet i familiegruppen kaldes den primære socialiseringsproces. I løbet af den sker en ubevidst tilegnelse af sociale værdier og normer. Senere, når individets erfaringsrum udvides, kommer den sekundære socialiseringsproces. Her møder barnet andre måder at leve på. Her finder vi slægten, skolen, naboskaber, arbejdspladsgrupper og statusgrupper.

FLERVÆRDI-SAMFUND

Det store samfund består af primær- og sekundærgrupper, der kan have stærkt afvigende norm- og værdisystemer. Da vi har valgt et frit og demokratisk samfund, kan vi ikke

udtrykke, hvad SANDHEDEN eller LYKKEN er for alle mennesker. Vi må acceptere et såkaldt flerværdisamfund, hvor menneskene hele tiden må indgå kompromisser vedrørende de sociale og fysiske omgivelser. Det medfører to hovedproblemer:

1.

Hvordan kan man forsones de konflikter, der uvægerligt vil opstå mellem personer og grupper i et sådant samfund?

2.

Hvad er det for fælles interesser i de forskellige grupper, der alligevel binder samfundet sammen - altså en definition på den personlige frihed?

Her er tale om konflikter i et samfund. De kan under ulykkelige omstændigheder udvikle sig til borgerkrig. Konflikter mellem samfund, nationer, kan optrappes til egentlig krig.

ENKELTVÆRDI-SAMFUND

I primærgruppen opdrages til respekt for gruppens norm- og værdisystem og mistænksomhed og mistillid mod anderledes værdier og opførsel. Der kan ske det, at en enkelt gruppe kan opnå så stærk en position, at den kan gennemtvinge et enkeltværdisystem i hele samfundet. Det kan komme så vidt, at det søges udbredt til andre samfund og nationer. Verdenshistorien er fuld af eksempler.

TOLERANCE-BALANCE

I et frit samfund er det væsentligt at opretholde en tolerance-balance, der tillader løbende forhandlinger og fredelige konflikter, hvor der kun anvendes verbal eller symbolsk aggression. De forskellige værdisystemer inden for primær- og sekundærgrupper må tolereres, så længe de ikke truer samfundet. Det volder sædvanligvis ingen problemer; men hvor norm- og værdisystemet drejer sig om fundamentale ting som magt, fordeling af sociale værdier og fremme af ideer, kan det give problemer. De problemer har rødder helt ned i måden den primære socialiseringsproces er forløbet på. Hvilke traumer skal der kompenseres for?

BESKYTTELSE

Det store samfund må ud fra sin grundopfattelse af frihed og demokrati beskytte sig mod, hvad der kan true et individs ret til at vælge sin egen adfærd inden for lovens rammer.

Trues denne ret, kan den grundlæggende tolerance-balance komme i fare.

På den anden side kan samfundet også blive nødt til at gribe ind mod subkulturer, der er kommet i konflikt med samfundets norm- og værdisystem på en sådan måde, at det vil true samfundets evne til at opretholde tolerance-balancen, der er det grundlæggende dogme i det norm- og værdisystem, vi bygger på.

MANGFOLDIGHED

I sidste ende er det et spørgsmål om individernes evne til at hamle op med omgivelserne med alt det, de har med i "rygsækken". Det handler om deres evne til ud fra deres norm- og værdisystemer at skaffe sig overblik over de fysiske og sociale omgivelser, samfundet præsenterer dem for. De må ud fra deres overblik drage de nødvendige konklusioner og handle derefter. Her spiller uddannelse, oplysnings- og ytringsfrihed afgørende roller. Processen kommer til at forløbe i spændingsfeltet mellem individets norm- og værdisystem og samfundets generelle norm- og værdisystem.

I denne sammenhæng med human sikkerhed og etik i vores adfærd rejser sig spørgsmålet: hvilke psyko-sociale faktorer præger de mennesker, der agerer i den type socio-økonomisk struktur, vi betegner det militær-industrielle kompleks? Hvorfor er dette kompleks løbet fuldstændig grassat og lever sit eget snylterliv på samfundets virkelige sikkerhedsproblemer?

EN TUR MED SOLVOGNEN

Måske kan en del af svaret findes i begrebet "et Faeton-kompleks". Det stammer fra psykoanalysen. Begrebet har navn efter den græske myte om Faeton, der var søn af solguden Foebus og en nymfe ved navn Clymene. Faeton var altså illegitimt født. Han voksede op til en smuk, ung mand, som Venus forelskede sig i. Af en eller anden grund kom han i tvivl om sin herkomst. Mor Clymene gav ham det råd at opsøge solguden for at få det afgørende bevis på, at han var hans søn. Solguden Foebus svor som tegn på sit faderskab, at han ville opfylde ethvert af sin søns ønsker.

Faeton ønskede da at køre solvognen (the fiery chariot) bare én dag. Foebus blev rædselsslagen, men måtte holde sit løfte. Og det gik selvfølgelig galt. Solvognen kørte af sporet og var ved at brænde verden af. Jupiter måtte gribe ind, og med sin tordenkile slog han Faeton til jorden. Han faldt i floden Po og druknede.

Den myte har Lucille Iremonger brugt som ramme i bogen "The Fiery Chariot", 1972. Den handler om de første leveårs betydning for dannelsen af et menneskes personlighed. Det spørgsmål bliver særlig vedkommende, når et menneske når toppen af samfundet og får stor betydning for samfundsudviklingen, kort sagt: får magt. Hun har undersøgt alle 24 britiske premierministre fra 1809 til 1937 med særlig henblik på det spørgsmål. Hendes konklusion er som følger.

Den typiske engelske premierminister vil have mistet en af sine forældre i den tidlige barndom. Nu og da er han illegitimt født. Han vil ofte lide af et eller andet fysisk eller psykisk handicap i barndommen, ligesom hans fremtoningspræg i denne aldersklasse er lidet charmerende. Til gengæld har han ofte en ældre broder, som fysisk og intellektuelt er udstyret til overflod. Som regel opfattes han ikke i første række som særlig intelligent, og han er heller ikke en god taler. Han er derimod en følsom natur for ikke at sige hypersensitiv. Han lider af psykosomatiske sygdomme i stress-perioder.

Han vil såvel før som efter indtagelsen af sit høje embede dybest set være en ensom mand, nu og da ligefrem en isoleret person. Han vil sædvanligvis have haft en ulykkelig

skolegang, ofte så ulykkelig, at han ikke senere i livet ønsker at gense sin skole, hvilket han kan blive tvunget til ved et jubilæum eller lignende.

Hans apati mod sport er stor, specielt mod den form som kræver hold- eller gruppearbejde. Hans få venner vil ofte have den samme baggrund som han selv. Hans liv har givet ham autoritære rådgivere, hvis råd han ofte vil følge til sine dages ende. Hans religiøse interesse er bemærkelsesværdig. Hans fremtræden vil være præget af såvel skyhed som aggressivitet. I samtlige tilfælde findes en livslang tørst efter kærlighed, påskønnelse og beundring. Han vil jage efter den til sin død, nu og da sættende statens sikkerhed på spil af den grund. Han har i regelen erkendte elskerinder, og han vil ikke sjældent afsløre fuldkommen hensynsløshed såvel i kærlighed som i statsanliggender.

Hvis et barn er i tvivl om sin herkomst, eventuelt har mistet en af sine forældre, og hertil i øvrigt fra naturens hånd er rigt udrustet, vil dette menneske livet igennem udvise en uimodståelig higen efter at blive anerkendt, efter at blive elsket, efter det store, det uopnåelige, "la gloire". Dette menneske vil som ledet af ubetvingelig drift realisere alle livets muligheder, kort sagt en aldrig hvilende kamp for anerkendelse, magt og kærlighed. Lad det for fuldstændighedens og trøstens skyld være sagt, at hvis man blot er ordinært udstyret fra naturens hånd, så behøver man ikke at ende som premierminister, men vil til gengæld lide en række nederlag og tilbageslag livet igennem, for driften til at realisere sig selv er der alligevel. Den er uimodståelig.

Vel har Faeton-komplekset vist sig at være et godt grundlag for opstigen til et lands højeste post. Men det kan for så vidt lige så godt danne grundlag for en stor forretningsmand, en berømt digter eller skuespiller, en general, en pave – for slet ikke at tale om en Marilyn Monroe.

LIVSLØGN OG FORSVARSMEKANISMER

Tager De livsløgnet fra et gennemsnitsmenneske, så tager De lykken fra ham med det samme.

(Henrik Ibsen: Vildanden,
1884)

Motiver.

Motivationspsykologien fortæller om, hvad der driver vore handlinger. Vi har et sikkerhedsmotiv, der handler om den måde, vi håndterer frygt og aggression på. Det motiv er interessant i denne sammenhæng, hvor der tidligere er nævnt to varianter af sikkerhedsopfattelse: den militære og den humane.

Der er vigtige sociale motiver som kontaktmotivet, der er alment menneskeligt. Der er præstations-, magt- og samlemotiver, der anses for samfundsbestemte. Samlemotivet må ikke forveksles med dyrenes instinktive samleadfærd, som altid er rettet mod føde eller andre direkte livsfornødenheder. Menneskers samlemotiv er rettet mod penge eller ting, der kan ophobes. Det kan være samløbsobjekter, der biologisk set er helt unyttige:

sommerfugle, frimærker, mønter og lignende.

PRÆSTATIONSMOTIVET

Måske er samlemotivet afledt af præstationsmotivet. K.B.Madsen skriver i sin "Almen Psykologi bind 2 (Gyldendal 1966):

"Endelig kan det nævnes, at McClelland i forbindelse med sine undersøgelser over præstationsmotivet er kommet til det resultat, at den typiske forretningsmand ("entreprenøren") IKKE er motiveret af et "profit-motiv" (et motiv for at samle penge), men derimod af et præstationsmotiv. Forretningsmanden har kun interesse i pengene som målestok for sine præstationer, sin dygtighed. I denne forbindelse kan også fremhæves, at mange andre mennesker for en stor del også er interesseret i penge som midler til at købe sig prestigegivende "statussymboler" såsom hus, bil, fjernsyn og lignende. De forholdsvis få eksempler på "gerrige" mennesker, der samler på penge uden tilsyneladende interesse for at bruge dem som midler til selvhævdelse eller noget som helst andet, er nok snarere mennesker, der får udløsning for en neurotisk angst gennem at samle penge.

Der er således stor sandsynlighed for, at samlemotivet hos mennesker er et sekundært motiv erhvervet på grundlag af præstationsmotivet, magtmotivet, sikkerhedsmotivet og måske flere."

HERSKERKULTURENS MEKANIK

Vi har her fat i megen af der mekanik. der er i spil Riane Eislers model. Hun skriver et sted i bogen "The Power of Partnership":

"Benægtelse er noget karakteristisk for herskerkulturens personligheder, som tidligt lærer dette frygtedrevne mønster med at lukke af og filtrere deres opfattelser. Men fornægtelsen er også karakteristisk for mennesker, der søger at retfærdiggøre deres opfattelser, handlinger og livsstil. Så det, vi er oppe imod, er ikke en ond konspiration eller et spørgsmål om onde mennesker. Det er et problem, der er indbygget i herskersystemerne, som må udelukke alt, hvad der truer dem, for at bevare sig selv."

DET VAR DEM, DER FIK MIG TIL DET!

En handling, der udføres under kommando er psykologisk set af en totalt anderledes karakter end en handling, der er spontan. Essensen af lydighed findes i en situation, hvor en person overgiver sig til en autoritet og ikke længere ser sig selv som den egentlige årsag til sine egne handlinger.
(Stanley Milgram: Obedience to Authority, 1974)

Milgrams forsøg med lydighed (obedience) genlyder af Auschwitz og My Lai. Senere

tider har desværre andre navne at referere til. I dag hedder de Abu Ghraib og Guantánamo. De handler alle om autoritære systemer. Men selv uden disse systemer forsvinder problemerne loyalitet, lydighed og disciplin ikke. Autoritet i sig selv kan ikke fjernes så længe, samfundet er, som det er. Også demokratisk installeret autoritet kan komme i konflikt med samvittigheden. Problemet ligger i at give sig ind under autoritetens formål og blive et instrument i dens destruktive proces.

LÆREN FRA ABU GHRAIB

New Scientist (14.4.2007) behandler det gamle problem i Abu Ghraib-perspektiv. Efter afsløringerne af uhyrlighederne er dommene nu begyndt at falde. Her omtales dommen over et medlem af en gruppe reservister fra den amerikanske hær. Gruppen arbejdede som militærpoliti ved fængslet. Dommen lød på, at den anklagede var "moralisk korrump". Han blev idømt otte års fængsel, blev afskediget på gråt papir og mistede løn og pension. Dommeren begrundede den hårde straf med, at den dømte handlede ud fra fri vilje, da han begik handlingerne.

Det mente psykologen Philip Zimbardo fra Stanford University i Californien ikke. Han var ekspert-vidne i sagen på forsvarers side. Han havde grundigt interviewet og undersøgt den dømte:

“Denne soldat er på mange måder et amerikansk ikon: en god ægtemand, far og arbejder, patriotisk, religiøs, havde mange venner og havde levet et helt normalt, moralsk lillebyliv.”

Så kom han til Abu Ghraib og blev et uhyre. Den slags forvandlinger er forbløffende almindelige. Man kan finde dem overalt, hvor individer indordnes under en gruppe eller reagerer på, hvad andre gør. Man ser det hos "...oprørske masser, fodboldbøller, komiteer, sociale netværk, ja selv i dommer-paneler. I sådanne situationer kan en gruppementalitet let få overtaget og få folk til at handle på en måde, de ellers ikke ville, eller indtage ekstreme eller risikable positioner.”

En forsker fra Princeton University, Susan Fiske, har undersøgt 25.000 social-psykologiske studier og konkluderer, at så godt som enhver af os er i stand til at torturere og udføre onde handlinger, hvis vi anbringes i en forkert social sammenhæng. Zimbardo, der i 1971 selv udførte eksperimenter, der minder om Stanley Milgrams fra 1960 -63, forklarer problemet med: "Vort samfund er tilbøjelig til at fokusere på individual psykologien. Alle vore institutioner- i krig. Retssystem, religion, lægevidenskab – hviler på dette begreb" Men hvis vi ikke forstår gruppepsykologiens magt, kan vi aldrig gøre os håb om at slippe af med onder som tortur, selvmordsbomber og folkedrab, ja ikke engang undgå at træffe dårlige beslutninger eller undgå at begå foragtelige handlinger selv.

Forklaringen ligger i, at ansvaret bredes så meget ud, at ingen føler sig ansvarlig. Og især i at dække sig bag anonymiteten. Andre undersøgelser fra stammekulturer, der er kendt for barbarisk behandling af fjender, fortæller, at de almindeligvis bærer masker eller maleder

sig i ansigtet, før de drog i kamp. De stammer, der gik i kamp “med åbent visir” var tilbøjelige til at være langt mindre brutale. Et andet træk ved de brutale er, at de ofte umenneskeliggør deres ofre ved at betragte dem som dyr.

PERSONLIG TROSKAB

Artiklen gør opmærksom på, at der er en anden måde (ud over ansvarsforflygtigelse), hvorpå grupper kan fastholde magten over medlemmerne. Her bygger den på en israelsk psykolog fra Tel Aviv Universitetet. Ariel Merari er ekspert i mellemøstlig terrorisme. Han påpeger en afgørende forskel på en pøbel-adfærd, hvor anonymitet og efterligning spiller en stor rolle, og den direkte indflydelse fra en gruppe, der bygger på personlig troskab over for ledere og kammerater. Selvmordsbombere tilhører sidstnævnte art med “broderskabs-mentalitet”.

DEN SOCIALE BØLGE-EFFEKT

Den sociale bølge-effekt betegner et fænomen, hvori et stort antal mennesker ender med at gøre eller tænke noget på grundlag af, hvad andre har gjort. (Mange har sikkert oplevet at overvære en kunstnerisk præstation, hvorefter publikum klapper vildt og begejstret. Inden længe er salen koordineret i en taktfast klapsalve). Det skyldes to ting. Den første er den sociale indlæring. Verden er for indviklet til, at man selv kan løse problemerne. Man er nødt til at stole på det, der er indkodet i vore sociale omgivelser. Man antager, at andre mennesker ved noget, man ikke selv ved. Den anden er den sociale koordinering. Man gør det samme som de andre. Ikke fordi man synes, det er bedre, men fordi det, der betyder noget, er at gøre det sammen. Det får os til at føle os større end os selv. Man kan støde på det som forbruger, på det finansielle marked, i protestbevægelser og i meningsmålinger, hvor det kan få betydning for stemmeafgivelsen.

EN RISIKABEL ARV

Mennesket udviklede sig som et socialt væsen i omgivelser, hvor samarbejde og gruppesammenhæng var nøglen til overlevelse. Vi har altså god grund til at lade os påvirke af andre; men hvis vi ikke passer på, kan denne arv bringe os i uføre. Et klassisk forsøg fra 1950'erne afslørede, hvordan gruppepres fra ligemænd kunne få folk til at fornægte egne sanseindtryk. (Man kunne få folk til at sige, at nogle streger, der var længere end andre, var kortere).

LIGESINDEDE GRUPPER

Ligesindede grupper kan være alarmerende. Man kan blot nævne den ny-konservative gruppe omkring George W. Bush eller Anders Fogh Rasmusens magtbase. I den ligesindede gruppe hører man sædvanligvis kun begrundelser, der støtter egne synspunkter, som derved forstærkes. Dertil kommer, at folk altid sammenligner sig med

andre og ændrer standpunkt for ikke at synes helt forkert på den. Noget af det samme gemmer sig i fænomenet "risikable omslag". Det drejer sig om unge, der ofte er klar til en risikabel adfærd. De er endnu mere parate til at blæse på forsigtighed, når de er sammen med ligesindede.

GRUPPETÆNKNING OG POLARISERING

Gruppetænkning handler om at bevare sammenhængskraften for enhver pris. Derved kan gruppen få en følelse af magt og afstive medlemmernes følelse af selvværd. Men den kan også føre dem ud i dårlig og farlige beslutninger.

Når gruppesammenhæng hviler på åndsfællesskab, betyder kritik et angreb på kilden til sammenhængskraften. Men der opstår tit problemer, når folk stoler på, hvad de tror, andre ved, og ikke deler nyttig information, de måtte have, med de andre. En sådan fejl kan forstørres af en manipulerende leders indflydelse. Næsten hvert eneste medlem af enhver gruppe af beslutningstagere er modtagelig.

En gruppe, der kommer ud for en krise, er tilbøjelig til at forstærke gruppementaliteten. Det kan være forståeligt nok, men følelsen af trussel kan resultere i en optrapning af spændingen.

HVAD KAN MAN LÆRE AF DET?

For det første kan man lære, at man ikke skal opmuntre til isolerede klikker af ligesindede. Dernæst, at man skal opmuntre folk til at sige deres mening. Den anden side af det her er, at man bør erkende, at ekstremistiske grupper sædvanligvis er bemærkelsesværdigt ensartede med hensyn til interesser, politisk tilknytning, alder og socio-økonomisk status blandt medlemmerne.

Og så kan man lære, at de beslutninger, der træffes af gruppen, er påvirket af de bredere sociale omgivelser. Forsøg har nemlig vist, at man kan ændre holdninger (i dette tilfælde hos iranske studenter) ved at overbevise dem om, at den offentlige mening i deres land var imod selvmordsangreb.

Et andet forsøg handlede om amerikanske studenter, hvor man først skærpede deres appetit på en konflikt med arabere ved at få dem til at tænke på deres egen død. Det viste sig, at man bagefter kunne reducere kamplysten ved at vise dem fotos af familieliv fra mange forskellige kulturer eller minde dem om deres egne gruppeværdier som barmhjertighed og om, hvad de har fælles med andre.

Det er altså muligt at vende en proces, der ellers kunne føre til en forværring af en situation. De sociale omgivelser kan også påvirke fodbold-hooligans. En undersøgelse af begivenhederne under Europamesterskaberne i Portugal i 2004 viste, at fodbold-bøllers aggressivitet blev kraftigt påvirket af, hvordan politiet behandlede dem. Ved lav profil fra politiets side forløb tingene langt fredeligere.

FORTRÆNGNING

Fortrængning er en almindelig forsvarsreaktion, hvis yderpunkt er den totale nægtelse. Fortrængning skyldes ofte svær frustration. Oplevelser skubbes bort fra bevidstheden og giver derfor ikke angstoplevelse. Den modne og hensigtsmæssige reaktion ville være at tage det angstgivende forhold op, bearbejde det og erkende, at konflikter i en vis udstrækning hører med til samliv.

Det fortrængte er ikke opløst, men uden for bevidst stillingtagen. Det er henvist til det ubevidste og kan dukke op i de mest uventede former og give neurotiske træk hos individet, som ikke selv erkender sammenhængen.

Mange mener, at fortrængninger er nødvendige, og at det kun bliver uheldigt for udviklingen, hvis de bliver hyppige, dybtgående eller omfattende på et tidligt punkt i dannelsen af personligheden, fordi individet som barn og voksen bliver "blind" og mangler tilpasningsevne på de pågældende områder.

DØDSFORNÆGTELSE

I bogen "Nuclear Madness. What can you Do!" (Atomgalskab. Hvad kan du gøre!) fra 1978 fortæller Helen Caldicott om tidligere erfaringer og interviews med videnskabsmænd, forretningsfolk og politikere, bl.a. Ronald Reagan. Hun konstaterer, at overlevelses-instinktet er vores stærkeste instinkt, og det fører hende til undren over, hvorfor politikere, videnskabsfolk og forretningsmænd så bestiller, konstruerer og fremstiller dødens instrumenter i form af våben, atombomber og a-kraftværker. Tre ting, der truer vores overlevelse.

Disse mennesker er i det daglige bløde, blide og skræmte mennesker. De kan udvise godhed og kærlighed. Alligevel foretager de sig psykopatiske ting. En psykopat er som bekendt en person med unormalt sjæleliv præget af mangel på etiske og moralske hæmninger. På den ene side planlægger de massedød, og på den anden lider de af primitiv dødsangst i deres personlige møde med virkeligheden.

Caldicott ser "dødsfornægtelse" som en form for forsvarsmekanisme. Mænd er ifølge hende særlig tilbøjelige til at benægte ubehagelige følelser. De kan ligefrem sidde og planlægge, at 20 mill. døde amerikanere og russere er "acceptabelt".

Hun finder nationale politiske ledere lidet tillidsvækkende. De er f. eks. almindeligvis uvidende om vigtige medicinske og videnskabelige følger af deres beslutninger. De bliver manipuleret af magtfulde, velfinansierede industrielle og militære lobbyer. De drives af magtbegær og behov for selvbekræftelse, og de er i høj grad ufølsomme for virkeligheden. Deres synsfelt er begrænset til deres valgperiode. Ønsket om genvalg påvirker alle deres beslutninger. Det er sjældent at finde en omfattende virkelighedssans og en fornemmelse af moralsk ansvarlighed for menneskehedens fremtid blandt politikerne, siger hun.

PSYKLISK BEDØVET?

En forsker må lære at være objektiv, at holde sine følelser ude fra det, der forskes i. Man skal være rationel. Når man skal det, hvor skal man så gøre af det subjektive,

underbevidsthedens angst, vreden og usikkerheden? Gemmer der sig slet ikke irrationelle og subjektive ting i den hjerne, der skaber klyngebomber eller mini-atomvåben?

Jeg vil ikke afvise, at der er kvindelige forskere i det militær-industrielle kompleks: men jeg tror ikke, jeg overdriver, når jeg siger, at etikken bag er en typisk mande-etik, en dominans- eller hersker-etik, hvor man omhyggeligt forsøger at undgå, at følelserne indvirker på tankeprocesserne. Inderst inde må der forekomme følelsesmæssige og etiske problemer. Det så man i hvert fald ved fremstillingen af atombomben og brugen af den. Vi har stadig en Sammenslutning af bekymrede Videnskabsfolk fra den gang.

Caldicott spurgte engang en professor i datalogi ved MIT, hvorfor videnskabsfolk forskede i at fremstille masse-mords-maskiner ("Hvis er størst?" side 280). Svaret var: "Fordi det er så utrolig morsomt." Det er en stor intellektuel tilfredsstillelse at løse et vanskeligt problem. Det giver anelse og anerkendelse. Der er rigeligt med penge til arbejdet. Forskeren opnår stor personlig tilfredsstillelse, klarer sig godt økonomisk og kan sikre familien. De socio-økonomiske faktorer er helt i top. Det eneste, der kan give problemer, er, hvis forskeren kommer til at tænke på arbejdets slutresultat. Men det kan klares med psykisk bedøvelse fra fortrængningernes og forsvarsmekanismernes medicinskab. Man kan f.eks. overføre eget dilemma på omgivelserne, systemerne og kollegerne. Undervejs forvilder man sig let ind i Eichmann-syndromet: Jeg vidste ikke noget. Jeg handlede bare efter ordrer!

Projektion af folks egen dårlige side har altid været en del af våbenkapløbets logik. Et sundt menneske skal kunne beherske sit ego. Egoets behov er enorme og kan være yderst destruktive, når man arbejder sammen med andre. Her kan en gennemtænkning af egoets udviklingsforløb gennem Eislers syv "lyksaligheder" være en gavnlig øvelse.

Når folk selv eller deres nære slægtninge står over for døden, bliver de bløde, blide og skræmte væsener. De folk, der er beskæftiget i det militær-industrielle kompleks må leve i en underlig skizoid verden ved på den ene side at arbejde for "dødsmaskinen" og på den anden side leve med alle fortrængninger og forsvarsmekanismer i forsøg på at leve et normalt liv som gode og kærlige mennesker, der sørger godt for familien og forsøger at klare sig i specialistens karriere-miljø.

Dødsfornektelsen er en af vore kraftigste forsvarsmekanismer. Vi overlever ved at lade som om, vi aldrig skal dø. Det overgår kun de andre. Eller: Vi kæmper for en retfærdig sag. Selvopholdelsesdriften udstrakt til Gud, Konge og Fædreland. Forskningen er i det Godes tjeneste, og hensigten helliger midlet. Det gælder underligt nok på begge sider af fronten. Det er det felt, det magtfulde militær-industrielle kompleks (Jerntrekanten) med dets enorme pengemidler og lobbyvirksomhed, propaganda og psykologisk krigsførelse opererer i og manipulerer politikere og befolkninger.

Der er nogen, der er så drevet af deres ego-opfyldelse, at de i udstrakt grad er ufølsomme for virkeligheden. Få personer med psykopatiske tilbøjeligheder kan fra den rigtige placering forgifte beslutningsprocesser og gøre utrolig skade. Som der står i Prædikerens Bog (8,18): "Visdom er bedre end våben, men en eneste synder kan ødelægge meget

godt.”

Der findes heldigvis eksempler på mennesker, der rejser sig imod galskaben; men de betaler en meget høj pris, hvilket ikke opmuntrer mere frygtsomme sjæle. Det er svært at skulle se i øjnene, at det, man har investeret sin karriere og sit liv i, og som betrygger tilværelsen både økonomisk og socialt, faktisk på længere sigt er en trussel mod egen og andres tilværelse. Hvor skal man gå hen? Hvor får man samme arbejdsmæssige tilfredsstillende udfordringer, status og prestige?

Det er svært det her. En del af overskudet fra livsindsatsen indbetales til en pensionsfond. Den skal ifølge loven forvalte pengene, så de giver størst muligt udbytte. Det gør de i våbenindustrien.

Og en grumme dag står krigen for døren – ikke de andres, som den plejer, men foran min! Måske får jeg slet ikke brug for min opsparing til en tryk alderdom. Men den gav da udbytte til våbenfabrikanterne og dødens købmænd.

I England er vandforsyningen ejet af private selskaber. Loven foreskriver, at det er bestyrelsernes opgave at sørge for, at aktionærerne tjener penge. Det vil være i lovens ånd at investere overskydende kapital i våbenindustri. Når man drikker noget så livgivende som vand, tjener man dødens industri!

ETIK OG PATOLOGI

Kan det virkelig passe, at ordentlige mænd kun kan trives i det forjættende karriere-miljø, der findes i det militær-industrielle kompleks?

Der findes masser af andre lige så spændende problemer at løse i andre samfunds-sektorer, men der findes nok ikke så letflydende økonomiske midler. Dermed er vi havnet i det etiske problem med Jerntrekantens patologi ske indvirkning på samfundet.

Vi er havnet i en mægtig sump. Men sumpe kan drænes og blive til frugtbart land. Hvis vi afskærer de skattemidler, der opretholder Jerntrekanten og som den vokser af, så kan vældige ressourcer, kapital og menneskelig indsats, frigøres til samfundsgavnlig formål.

HVORFOR KIKSER VI?

Det er forbløffende, hvor stærk en kultur kan være. Både kendsgerninger og fornuft kan komme til kort. Hvis en eller anden praksis langt om længe erkendes som en risiko eller noget ondt, vil ændringer af den ofte mødes med en vifte af argumenter og kræfter. Helt imod sund fornuft kan det ende i sammenbrud. Desværre er vor tid rig på alarmtilstande. Trafikken, energien, klimaet, gyllen, den kemiske industri osv. Jerntrekanten og hele den kultur, den bygger på, er et eksempel – ikke at bygge på, men at lære af.

Problemet med, hvorfor de kan gå så galt, at samfund og kulturer ligefrem bryder sammen, har Jared Diamond forsøgt at afdække. Han har skrevet bogen “Collapse. How Societies Choose to Fail or Survive” .2005. (Kollaps. Hvordan samfund vælger at mislykkes eller overleve).

Han mener, at komplekse samfund løber en stor risiko, fordi de har stærkt centraliseret beslutningsproces, stor informationsstrøm, formel kommandostruktur, og de skal have stor koordineringsevne og bringe mange ressourcer sammen.

Som vi tidligere har været inde på, spiller gruppeorganisering en stor rolle. Her kan der indtræffe fejl i den individuelle beslutningsproces. Gruppedynamik og interessekonflikter kan lede på vildspor. Diamond forsøger at kortlægge de alvorlige fejl, der kan opstå, når en gruppe træffer beslutninger. Han ser især fire årsager:

Man forudser ikke problemet.

Man opfatter ikke det problem, der er der. Man lider af handlingslammelse og/eller fortrængning. Man forsøger; men det kikker.

Når man ikke forudser problemet, kan det skyldes, at man ikke har tidligere oplevelser med den slags. Man mangler erfaring. Eller den erfaring, der måske har været, ligger så langt tilbage, at den er glemt.

Måske er der indblandet en falsk analogi. Det kan være, man falder tilbage til et fortilfælde, som faktisk ikke er det, men bare ligner.

Hvorfor opfatter man så ikke et problem, der er der? Måske kan man slet ikke opfatte det. Tænk på forarmet uran i granater. Først når skaden viser sig, kan man se problemet. Det kan også skyldes, at den ledelse, der skal handle, er fjernt fra problemet. (Washington - Irak f.eks.).

Måske skjuler problemet sig bag brede op og ned svingninger, som f. eks. Den globale opvarmning. Det er det fænomen, man kalder "snigende normalitet". Når man endelig erkender det, kan det være for sent. Her nævner Diamond Påskeøen som eksempel.

Hvad så når problemet er opfattet? Her kommer meget af det, vi tidligere har set ind i billedet. Menneskenes "rationelle adfærd", interesse modsætninger osv.

Egeninteresse er rationel for den enkelte, men den kan være moralsk forkastelig for samfundet. Man taler om "krænkerens fordel". Her ligger et helt kompleks af interesse modsætninger. Sociologerne taler om "Fælledens Tragedie": Hvis jeg ikke gør det, er der andre, der gør og høster gevinsten. Resultatet kan bl.a. blive "de perverse subsidier" til fiskeri, landbrug, a-kraft, våbenindustri osv., hvor en lille minoritet høster fordelene, og majoriteten betaler.

Et andet eksempel på interessekonflikt med rationel adfærd træffes, hvor en beslutningstagende elites interesser støder sammen med de andres interesser. Den amerikanske historiker Barbara Tuchman har sagt, at den vigtigste drivkraft i politisk tåbelighed er magtbegær. Her kommer det kortsynede ind. Man skal huske, at konkurrence om prestige bedømmes inden for en kort tidsramme.

Hvordan elitens rationelle adfærd kommer til udtryk, afhænger af om den kan isolere sig fra følgerne af sine handlinger. Her kan Enron-skandalen være et eksempel. Der, hvor eliten ikke kan isolere sig fra følgerne af sine handlinger, er der mindre sandsynlighed for interessekonflikt og kiks i problemløsningen. Her nævnes den hollandske polder som

eksempel. Polderen er et stykke land, der er indvundet fra havet. Det ligger under havets overflade (nogle steder hele syv meter) og beskyttes af diger og pumper. Diamond mener, at hollændernes store miljøbevidsthed skyldes, at 20 % af landet faktisk ligger under havets overflade. Hollænderne er bogstavelig i samme båd. Den rationelle adfærd, der kan føre til fejl, selv om problemet er opfattet, hviler altså på at problemets beståen er godt for nogle mennesker. Her kan man henvise til dæmoniseringen af islam eller krigen mod terror.

Men der er også den rationelle adfærd, der er skadelig for alle. Den udspringer af sammenstødende værdier. Vi ignorerer den dårlige tingenes tilstand, fordi den stammer fra nogle grundlæggende værdier, vi klamrer os til. Vi er modvillige til at forlade noget, vi allerede har investeret kraftigt i, f.eks. atomkraft, trafiksystemet, produktionssystemet og i den mindre målestok karriereforløbet eller en videnskabsteori. Religiøse værdier ligger særlig dybt i os og er hyppigt årsag til katastrofale beslutninger. Her kan dæmoniseringen af islam fremhæves igen. Diamond nævner statuerne på Påskeøen og nordboerne på Grønland som skræmmende eksempler. De verdslige værdier kan være lige så katastrofale (skattestop, friværdis, forbrugerisme og visse sider af den private ejendomsret (f.eks. Patenter)). Kina har en hel del år haft en udviklingsstrategi som Vesten i øvrigt selv har fulgt med at modernisere landet og føre det ud af fattigdommen. Nu er de ved at erkende risikoen for et sammenbrud. Dette kan også være et eksempel på, at man forsøger at løse et problem, men måske ikke har held til det. Det må fremtiden vise.

Det er en smertefuld proces at forlade nogle af ens kerneværdier, når de viser sig at blive uforenelige med at overleve. Hvornår er vi der, hvor vi som individer foretrækker at dø frem for at gå på kompromis og leve? Der findes mange eksempler, bl.a. afghanske unge pigers selvmord, selvmords-terrorister, æresbegreber og militarisme. Her er vi ved det tidligere citerede stykke fra Mosebog om valget mellem livet og døden.

GAMBLING

Vi kan aldrig være sikre i valget omkring kerneværdier. Er det fatalt at forlade nogle af dem, eller vil det at forlade dem sikre overlevelse? Nordboerne på Grønland valgte at fortsætte som kristne bønder frem for at leve som fangere og fiskere som inuitterne. Nordboerne tabte. Estland, Letland og Lithaven valgte at overgive sig til russerne i 1939. Finnerne kæmpede og bevarede uafhængigheden. Ungarn kæmpede i 1956 og tabte. Hvem kunne have forudsagt hvilket land, der handlede klogest?

Det ser ud til, at det springende punkt ligger i, om et samfund ved, hvilke kerneværdier man skal holde fast ved, og hvilke der skal skiftes ud, når tiderne ændrer sig. Det drejer sig om vor sikkerhed. Den er der som tidligere nævnt to svar på: den militære sikkerhed eller den humane sikkerhed. Efter min mening er der størst sandsynlighed for, at den

militære sikkerhed fører ud i katastrofen. Det hjalp i hvert fald ikke USA den 11.9., at landets militære forbrug er dobbelt så stort som resten af verdens tilsammen. Og siden har frygten regeret.

Eller offentligheden afviser med henvisning til, at tidligere advarsler var falske (Ulven-kommer-syndromet).

Og endelig kan offentligheden ligge under for DEDAP: Det er de andres Problem.

Hvor det gælder individet, kan det handle om sammenstød mellem kort- og langsigtede motiver. Hvis jeg ikke overlever på kort sigt, er der ingen grund til fremsynethed. Dynamitfiskeren på koralrevet ved udmærket godt, at han på langt sigt ødelægger livsgrundlaget. Men de venter på mad derhjemme. Eller et lidt grummere eksempel fra Diamonds bog (side 462): I et større amerikansk mineselskab var hovedparten af bestyrelsen medlemmer af en kirke, der prædikede Guds snarlige genkomst. Derfor ville de udskyde investeringer i genoprettelse af de miljøskader, de havde forårsaget, i håb om, at de blev irrelevante.

Regeringer er ofte bundet op på problemer, der er lige ved at komme ud af kontrol. En af årsagerne kan minde om de før omtalte dynamitfiskere eller mineejerne. De lider under deres kortfristede prestigebedømmelse hos vælgerne, der højst tillader en fokusering på én valgperiode. Inden for økonomien gælder et lignende forhold. Der er en kortsigtet profit ved at "diskontere" fremtidig profit. Det skal forstås på den måde, at den profit, der høstes nu, kan investeres og gøre "dagens høst" mere værdifuld, end den fremtidige "høst" ville blive. (Fældens Tragedie om igen). De slemme følger må næste generation bære; men de kan hverken stemme eller beklage sig i dag.

Andre irrationelle årsager blev behandlet under massepsykologi, gruppetænkning og fortrængning. Et rimeligt følsomt og fornuftigt individ kan som en del af en masse løbe den risiko at blive tykpandet og handle på en måde, det normalt ikke ville gøre. Som eksempler kan nævnes terrorfrygten, fremmedangsten, individets reaktioner på konkrete udvisninger, men ikke på selve lovgrundlaget, og den herostratisk berømte gærhamstring.

Gruppetænkning under stressede omstændigheder er risikable derved, at stressen og behovet for gensidig støtte og accept kan undertrykke tvivl og kritisk tænkning. Man deler illusioner, umoden konsensus og i sidste ende de katastrofale beslutninger. Både massepsykologi og gruppetænkning kan fungere fra få timer til få år. Vi kender alle til gruppepres og mobning, Men de nattelange forhandlinger om finanslove og overenskomster hører med her. I det store perspektiv kan nævnes Kennedys rådgivningsgrupper før Svinebugt-invasionen (som endte galt) og under Cuba-krisen (som endte godt).

Det er indlysende, at samfund ikke har for vane at mislykkes i deres forsøg på at løse problemer. Hvis det ikke var sådan, ville vi for længst have været borte eller stadig leve i

stenalderen. Men der er jo samfund, der er borte. Nogle forsvindinger skyldes, at de udviklede sig i risikable naturmiljøer. Andre forsvindinger skyldes særlige individers ideosynkrasier og vil unddrage sig forudsigelse. Bent Flyvbjerg fra Aalborg Universitet har skrevet en doktorafhandling, hvorfra en avis bragte et citat:

” - at rationaliteten i politiske processer gang på gang blev udfordret, undermineret og kørt ud på et sidespor af magtfulde personer, grupper og hævdundne dogmer og praksis. Resultatet var ofte, at dybt irrationelle, udemokratiske og samfundsøkonomisk u hensigtsmæssige beslutninger kom til at fremstå som værende rationelle, demokratiske idealer, og love blev ignoreret, og borgerne kom til at betale for miseren.”

adskillige eksempler, f.eks. udstykningen af ejerlejligheder. A.P. Møller og undergrunden. Kr. Mogensen og fondsdannelsen, bl.a. Tvind. Salg af Postgiroen m.m. Med hensyn til personeksempler har vi lige for tiden Peter Brixtofte, Klaus Riskjær, Trads og Thorsen. Som englænderen G.K. Chesterton sagde: “Det er eliten, der er de sande anarkister. De tror ikke, lovene gælder for dem.”

Ledere kan være for dybt involveret i deres egen forfølgelse af magt til at varetage deres samfunds dybereliggende problemer. Der skal mod til at komme et voksende problem i forkøbet, eller endnu værre: bare et muligt problem, og tage skridt til at løse det, før det bliver et dybt alvorligt problem. (Hvordan er det, nu lige, det danske kloaksystem har det?). Den slags ledere udsætter sig for kritik eller drilleri ved at handle før alle kan se, at handling er nødvendig — og på det tidspunkt kan det være for sent.

Vi går ikke under i dekadence og anarki, som det gamle Rom. Vi er bare blevet ufornuftige. Vi træffer små, forkerte beslutninger. Det er det stof, katastrofer er lavet af.

Jan Stage, journalist og forfatter.

Der findes næppe onde mennesker, svarede Wallander. I hvert fald tror jeg, de er meget sjældne. Der findes derimod onde omstændigheder. Som udløser al denne vold. Det er netop de omstændigheder, vi skal angribe.

Bliver det ikke værre og værre?

Måske, svarede Wallander tøvende. Men hvis det er sådan, så er det omstændighederne, som ændrer sig. Ikke at der vokser onde mennesker op.

Henning Mankell: Den femte kvinde, side 389.

FREDSARBEJDE FREM TIL FØRSTE VERDENSKRIG

Jeg blev bekendt med nogle få, ærværdige mænd af virkelig ædel og rosværdig karakter af den slags, der ville bringe ære til en hvilken som helst tidsalder, religion eller stat. De havde tilbragt hele livet med at rejse fra den ene høvdings bolig til den næste med det formål at bestræbe sig på at bortforklare fornærmelser, at tilbyde undskyldninger og at bestræbe sig på med alle de midler, de havde i deres magt, at etablere fred blandt de, der var ved at kaste deres land ud i krigens rædsler. Jeg har adskillige gange mødt disse menneskekærlige mænd rejsende gennem landet på disse fredsmissioner: og to gange under mit ophold her har de været de lykkelige midler til at forhindre blodsudgydelser. Skønt new zealænderen er så glad for krig og besidder så krigeriske manerer, så bliver disse fredsskabere holdt i den største respekt, skønt de ikke besidder noget helligt embede....

(Augustus Earle: Narrative of a Residence in New Zealand
.Fortælling om et ophold på New Zealand 1827 -1828)

MÆGLING

Mægling formidles af en neutral tredje part. Mæglerens rolle er at fremsætte forslag til løsning af den konflikt, der er årsag til mæglingen. Parterne kan forkaste eller godkende mæglingsforslaget. Mæglingen er altså ikke bindende for parterne.

VOLDGIFT

Voldgift er en anden måde at løse en konflikt på. Parterne indgår en overenskomst om at lade en neutral tredje part træffe den endelige afgørelse mellem parterne. Voldgiftmændene kan være indsatte eller valgt til opgaven, som kan være sager eller enkelttilfælde. Voldgiftens afgørelse har karakter af en dom; men den er uden medvirken af en domstol. Voldgift hviler på, at parterne har aftalt at rette sig efter afgørelsen. Voldgift er især kendt fra det arbejdsretlige system.

Voldgift i internationale stridigheder kendes allerede fra oldtiden. Den blev ofte brugt blandt Grækenlands bystater. Også i middelalderen blev den brugt mellem stater. Voldgifttanken forsvinder med enevælden og suverænitets-begrebet.

1794

Det første tilfælde af voldgift i nyere tid er en traktat mellem England og USA fra 19.november 1794. Den bliver udgangspunkt for en række lignende aftaler særlig mellem amerikanske stater.

1815

Den organiserede fredsbevægelse begyndte i 1815. Der blev stiftet tre fredsforeninger i USA og en i England i 1816. De udgik alle fra kvækerne. Tankerne bredte sig til det europæiske kontinent. Der kom lignende tanker fra de franske utopister.

1840'erne

Bevægelsens højdepunkt ligger mellem 1840 og 1860. Man forsøgte sig også politisk. I 1849 fremsatte man et forslag om voldgift i det engelske underhus~ men det blev afvist af formelle grunde.

1850'erne

Krimkrigen 1853 - 1856 og en række nationale krige, som fulgte den indtil 1870, satte den organiserede fredsbevægelse stærkt tilbage. Samme følger fik Den amerikanske Borgerkrig 1861-1865. Fredskongresserne standsede foreløbig i 1853, og foreningerne forsvandt overalt undtagen i den angelsaksiske verden.

Fredsvennerne havde dog held til på en kongres i Paris i 1856 om nogle omstridte søfartsregler at få en udtalelse ind om brug af mægling til løsning af mellemfolkelige uenigheder. Det anses for den første officielle anerkendelse af et pacifistisk krav. Fra den tid voksede også brugen af voldgift stærkt.

PACIFISME

Pacifisme bygger på alle menneskers broder- og søsterskab. Dens formål er at modvirke had og uvilje mellem folkene. Man vil særlig modarbejde krigen som middel til at afgøre konflikter mellem stater og sætte fredelig mægling og voldgift i stedet. Jo mere man kan få folkeretten på banen, jo mere vil faren for krig svinde, og dermed forsvinder behovet for oprustning.

Pacifisme kommer af latin. "Pacis" betyder fred og "facere" betyder at gøre. Ordet betyder altså at skabe fred. Pacifisme er en doktrin om, at afskaffelse af krig er både ønskelig og mulig.

1860'erne

Sidst i 1860'erne kom der ny fart i det private fredsarbejde.

1870'erne

I begyndelsen af 1870'erne var der fredsforeninger i Frankrig, England, Holland og Belgien. Der var også en international forening. Danmark kom med i 1882, da Frederik Bajer stiftede Foreningen til Danmarks Neutralisering. På foreningens årsmøde i 1885

ændredes navnet til Dansk Fredsforening.

“ALABAMA- SAGEN”

Tanken om voldgiftstraktater fik et ekstra skub med “Alabama-sagen” fra 1871 — 1872. Den handlede om et folkeretsligt spørgsmål med rod i Den amerikanske Borgerkrig. England havde tilladt, at kaperskibe fra Sydstaterne blev udrustet i engelske havne. Især sydstatsskibet ”Alabama” havde anrettet stor skade på Nordstaterne. Efter krigen forlangte USA skadeserstatning fra England. Efter lange forhandlinger nedsattes en voldgiftsret i Geneve. Den tilkendte i 1872 USA ca. 15 mill. dollars.

I forbindelse med “Alabama-Sagen” kom i 1873 et forslag fra det engelske fredsselskabs sekretær, Henry Richard, til det engelske underhus om afslutning af voldgiftstraktater. Forslaget blev vedtaget; men regeringen gjorde ikke mere ved sagen. Lignende forslag blev fremsat de følgende år i andre landes lovgivende forsamlinger.

JURISTERNE KOMMER PÅ BANEN

Samme år blev der stiftet to vigtige juristforeninger. Institut de droit International. Dens danske navn blev “Folkeretsinstituttet”. Det var en forening af retslærde fra mange lande. Det skulle arbejde for fremskridt i international ret i overensstemmelse med den civiliserede verdens retsbevidsthed og bidrage til opretholdelse af freden. Instituttet fik stor betydning for udviklingen af den internationale ret. Dets resolutioner blev lagt til grund både for lovgivning og traktater i flere lande. Dets indsats blev belønnet med Nobels Fredspris i 1904.

Den anden forening var “International Law Association” (Sammenslutningen for international Lov). Den bestod af forretningsmænd, skibsredere og jurister. Begge organisationer arbejdede for udvikling af den offentlige og private internationale rets regler.

Den Interparlamentariske Union var endnu en vigtig medspiller i forsøget på at nå en mere fredelig og retfærdig verden. Den havde medlemmer fra mange landes parlamenter.

1880’erne

Mod slutningen af 1880’erne blev voldgift- og fredsforslagene i parlamenterne igen hyppigere. Under Verdensudstillingen i Paris i 1889 blev der igen afholdt en fredskongres. Den fik en lang række efterfølgere. Der var i det hele taget en kraftig udvikling inden for fredsbevægelsen omkring indgangen til det 20. århundrede.

1890—1913

I perioden 1890 til 1910 var der stigende brug af voldgift. I 1893 blev der f. eks. afgjort en voldgiftsag mellem England og USA om fiskeretten i Beringshavet. Den fik betydning for en nærmere udformning af reglerne ved voldgift.

Næste skridt i udviklingen var, at det blev mere almindeligt, at når lande indgik traktater, så blev det indføjjet, at man i tilfælde af uenighed om traktatens forhold skulle afgøre sagen ved voldgift (se også under 1995).

FØRSTE FREDSKONFERENCE I HAAG

Næste landvinding for voldgift kom med Fredskonferencen i Haag, der førte til Haag Konventionen 29. juli 1899. Initiativet var kommet fra zar Nikolaj II, som indbød magterne til et forsøg på at sætte en grænse for de moderne staters oprustninger. Repræsentanter fra 26 lande mødte frem; men der blev ikke vedtaget nogen begrænsning af oprustningen. Derimod udarbejdedes konventioner om fredelig bilæggelse af internationale "tvistigheder", om love og sædvaner for landkrig og om Genevekonventionens principper for søkrig.

Haag Konventionen blev senere tiltrådt af alle de stater, der deltog, undtagen Tyrkiet. Konventionen førte til oprettelsen af Den Internationale Domstol i Haag.

HAAGDOMSTOLEN

Haagdomstolen har i dag 15 dommere, der er udpeget af FNs sikkerhedsråd og generalforsamling. Den tager sig af retsstridigheder mellem stater, der er enedes om at bringe deres uoverensstemmelser for Den Internationale Domstol. Det handler ofte om fortolkning af internationale traktater og forpligtelser.

Grønlandssagen mellem Danmark og Norge blev afgjort i 1933. Striden om "Sokkelgrænserne" i Nordsøen mellem Danmark, Holland og Vesttyskland blev afgjort i 1969.

OM ATOMVÅBEN

I 1996 (8.juli) afsagde domstolen på foranledning af FN en kendelse om, at brug af atomvåben eller trusler om at bruge dem er i strid med de internationale lovregler, som gælder for væbnede konflikter.

AFFÆREN PÅ DOGGERBANKE

Affæren på Doggerbanke indtraf 21. oktober 1904. Det var under Den russisk-japanske krig. Den store, russiske Stillehavsflåde var på vej fra Østersøen til krigsskuepladsen ved Ruslands østgrænse mod Japan.

Flåden kom om natten ind i en engelsk fiskerflåde på Doggerbanke. Russerne troede i

deres paniske angst for japanerne, at det var japanske torpedobåde, så de fyrede løs på fiskerne. En båd sank og flere mennesker omkom.

Den ophidsede folkestemning i England krævede krig; men det lykkedes at dæmpe den. Sagen kom for en international kommission i Paris. Rusland blev idømt en skadeserstatning på ca. 1,2 mill. kr. Dermed var sagen afsluttet.

ANDEN FREDSKONFERENCE I HAAG

På Anden Haag Konference i 1907 udbyggede og forbedrede man den første konferences konventioner og indførte nye, bl.a. om neutrale staters rettigheder og pligter under krig. Et engelsk forslag om indskrænkning af rustningerne førte ikke til noget. Den sag blev klaret på 25 minutter.

Nedrustning blev modarbejdet fra mange sider og især fra våbenfabrikanter og militæret. Når diplomaterne talte privat, kunne de være meget direkte og grove mod freden, men over for offentligheden kunne man ikke behandle freden så groft. Det var den tænkende offentlighed og naturligvis fredsbevægelsen stemmer, der forbitret ville hæve sig, hvis nedrustning blev strøget af dagsordenen. Samtidig nøjedes de politiske ledere med at fortælle offentligheden, hvad der lød sømmeligt og godartet, mens man holdt de benhårde realiteter for sig selv. Det var således den offentlige mening, der holdt nedrustningen på dagsordenen. (Barbara Tuchman: Det stolte Tårn II, side 58 — 60).

Man fik dog sikret, at voldgiftretten til enhver tid kunne træde i funktion. Men man fik ikke tvungen voldgift med i reglerne. Det satte især Tyskland sig imod.

NY VIND I SEJLENE

Bevægelsen for at indgå voldgiftstraktater havde fået ny vind i sejlene. USA gik i spidsen. I 1908 og 1909 indgik USA 21 af den slags traktater, bl.a. med Japan og Kina, som indtil da havde stået uden for.

I 1913 var der indgået omkring 150 voldgiftstraktater. Stormagternes kolonipolitik gav anledning til mange gnidninger, men de blev løst efter de nye principper.

Dog var oprustningen hele tiden i voldsom vækst.

DE REVOLUTIONÆRE SOCIALISTER

Ved siden af den pacifistiske bevægelse opstod der i første årti af 1900-tallet en mere radikal antimilitaristisk bevægelse, der særlig fik tilslutning fra de revolutionære socialister. Den søgte at fremme sine mål gennem nægtelse af militærtjeneste, antipatriotisme og social klassekamp.

Sådan så billedet ud i kort gengivelse lige før Første Verdenskrig brød ud i 1914.

I 1917 lykkedes det at få indført ret til militærnægtelse i Danmark.

WORLD TRADE ORGANIZATION 1995

Det kan være af interesse at gøre opmærksom på Verdenshandels-organisationen (WTO) fra 1995. Dens formål er at regulere verdenshandelen. Våbenindustrien er udtrykkeligt undtaget fra dens bestemmelser.

Grunden til henvisningen her er, at med WTO-traktaten fik man oprettet et "Tvistbilæggesystem" (Dispute Settlement Body, DSB), der kan minde om tvungen voldgift, idet man ved medlemskab af WTO - hvad langt hovedparten af verdens nationer er - er underlagt dette systems afgørelser.

Systemet trådte i kraft i januar 1995. Det har vist sig at fungere efter hensigten, som er at være et middel til forsoning mellem parterne. Det opmuntrer til løsning af stridigheder frem for bare at afsige domme.

Det er i grunden et forbløffende system i international sammenhæng. Man kan undre sig over, at det ikke allerede er blevet kopieret over på den politiske arena. Efter erfaringerne på det handelspolitiske område skulle man tro, at det langt hen ad vejen kunne forhindre krige og løse konflikter.

HVAD KAN MAN GØRE?

Det er vigtigere at formindske lidelsen end at forøge lykken.

(Harald Ofstad, norsk filosof)

Folk, som vil forbedre hele verden, kan med held starte i dens centrum og begynde med sig selv.

(Gruk fra alle årene 1940 -60)

Det kræver en mægtig, yderst motiveret, veluddannet og utrolig beslutsom bevægelse af demokratiske samfundsmedlemmer at kæmpe imod Jerntrekanten og få udviklingen drejet væk fra krigens vej.

Fredsskat er et af individets svar på et etisk problem. Ved hjælp af fredsskattefonden gøres det svar fælles med henblik på alternativ, human sikkerhedspolitisk handling.

Kritikere af et eksisterende system kan være sikre på at møde modstand. De vil blive beskyldt for at være utopister med luftige visioner, og de anklages for ikke at kunne gøre rede for, hvordan man skal komme fra den efter deres mening uønskede situation til den ønskværdige.

Denne afhandling begyndte med en vision. Derfor må det være rimeligt at slutte med at anvise nogle veje i retning af den. Det er klart, at kritikere af et sa magtfuldt og indgroet system som Jerntrekanten altid vil fremstå som amatører. Det er derfor vigtigt at blive så vidende og indsigtfulde amatører som muligt. Når flere slår kræfterne sammen, viser erfaringerne bl.a. fra fredskampen i 1980'erne, kvindekampen, kampen mod atomkraft og

unionskritikken og modstanden, at det kan nytte. Det gælder om at skaffe en modmagt af så objektive data som muligt om alle sider af emnet.

Dernæst skal man blive dygtigere til at koble eget norm- og værdisystem sammen med den nye viden og indsigt til en personlig holdning og få den til at være i overensstemmelse med ens politiske holdning.

FORSLAG TIL HANDLEPLANER

Få kyndige folk til alsidigt at analysere emnet. De kyndige skal indledningsvis fremlægge deres baggrunde og netværk, herunder lobbyvirksomhed, som er relevant for emnet. Det skal de gøre af hensyn til modtagerens mulighed for egne vurderinger.

Hvad kan de enkelte gøre?

Bliv vred! Du har lige så meget ret som Bush, Blair og Fogh og andre magtmennesker. Det er et alvorligt problem i et demokrati, at nogen i "en højere sags tjeneste" kan holde noget uden for den demokratiske offentligheds kundskab. Derved kan demokratiet træffe forkerte beslutninger.

Finde ud af, hvad din vrede kan bruges til f.eks. ud fra Riane Eislers "syv lyksaligheder". Læs eventuelt hendes to bøger, hvoraf kun den ene er kommet på dansk ("Skålen og Sværdet. Kulturhistorie i et nyt kønspolitisk Perspektiv". Gyldendal 1994). Den anden hedder "The Power of Partnership. Seven Relationships that will Change Your Life" (New World Library, Novato California. 2002. ISBN. 1-57731-178-7)

Lav en liste med løse indfald om emnet. Lav et skema med "Hvad gør jeg nu?" på kort, mellemlangt og langt sigt. Det kan inspirere til handlinger over for det politiske system fra vælgerforeninger til Folketing, medierne fra lokale til landsdækkende, nettet, mail og SMS, NGO'er m.m.

Gennemtænk hvordan de, der har den økonomiske magt, kontrollerer den offentlige debat og informationsstrømmen. Gennemtænk hvordan demokratiet kompromitteres af de økonomiske interesser utøjlede indflydelse på politik og medier.

Diskuter dine nye perspektiver med familie og venner. Forsøg at undgå at havne som en énmandshær. Find ud af, hvordan I kan øge jeres indflydelse.

DEN SMILENDE FASCISME

Amerikaneren Bertram Gross udgav i 1980 et større værk "Friendly Fascism". Det var ment som en advarsel. Havde man lyttet noget mere til ham, er det ikke sikkert, USA var havnet der, hvor George W. Bush har ført landet hen. Gross beskæftiger sig (i kapitel 21) med, hvad den enkelte kan gøre. Han citerer et afrikansk ordsprog: én enkelt myre kan gøre en elefant tosset, hvis den kravler ind i dens snabel. Men, fortsætter Gross, dette er usandsynligt, hvis der kun er én myre i området.

Den enkelte person kan ikke gøre ret meget, derfor er brede netværk, sammenslutninger og bevægelser så vigtige. Man må være realistisk og ikke forvente mirakler på én dag. Kun med et realistisk forventningsskema kan man være vedholdende ugen ud – eller måneden, året eller årtiet. (Danmark har haft en privat fredsskattefond siden 10. maj 1990).

Man må skelne mellem forventninger og forhåbninger, skriver Gross. Det hjælper at kombinere realistiske forventninger med store forhåbninger. Hvis man skal være en effektiv agerende i stedet for bare en reagerende, må man medvirke til at øge forhåbningerne langt ud over niveauet for de løbende forventninger. Kun hvis niveauet af forhåbninger er højt nok, kan mindre sejre tjene til at forøge snarere end formindske motivationen.

Hvis forventningerne er høje nok, er der mindre behov for at vente til tingene bliver værre, før der gøres noget. Hvis de er brede nok til at rumme behovene hos mennesker overalt, kan det være lettere at tolerere hvilke som helst nedskæringer i den rige verdens levestandarder, der måtte følge af nedgang i militære operationer i udland og militærudgifter hjemme.

Hvis flere mennesker håber på mere magt over eget liv, er de mindre tilbøjelige til at være tilfredse med reformer, der udvider det ansigtsløse fåmandsvældes magt. Så længe forventningerne er realistiske, kan de daglige frustrationer fra høje forventninger tjene som brændstof for den tålmodige vrede og de utålmodige, langsigtede håb, der kan opildne alle aktioner mod smilende fascisme.

Gross har indsat en lille grammatisk bøjningsøvelse som passende kan danne afslutning her:

at deltage
Jeg deltager
Du deltager
Han, hun, den, det deltager

Vi deltager
I deltager
De BESTEMMER

AFSLUTNING

(Fra Studs Terkel: Den gode Krig)
Så kom vores første pinagtige krig. Jeg kom med sidst i 1951. Jeg tænkte, hvad er det her? Jeg kendte ikke nogen der var med i Korea, som forstod, hvad fanden vi lavede

der. Er vi her for at stoppe kommunismen? For helvede - jeg så koreanere blive pryglet ihjel af koreansk politi. Vi var derovre for at bekæmpe kineserne, er du med? Jesus, jeg var opdraget til at tænke, at kineserne var blandt verdens mest heltmodige folk og vores bedste venner. Jeg var rasende på japserne. Nu er japserne vores venner, vores kammerater. Jeg tager fra Japan til Korea, hvor det er meningen, at jeg skal kæmpe mod kineserne, som nu er vore fjender. Et par år før var jeg rasende på japanerne og skulle elske kineserne. Så var det, at det gik op for mig, at der var et eller andet galt.

(Af forfatteren til Peter Plys, A.A. Milne: Peace with Honour, 1935):

Hvis man havde en international lov, der sagde, at hvis der udbrød krig, så skulle de indblandede landes øverste ledere straks hænges, så ville der ikke komme flere krige.

(side 80)

International politik er et morads af forræderi, tyveri, brudte løfter, løgne, undvigelse, bluff, smarte fiduser, bølgeopførsel, bevidste misforståelser og lurvede forsøg på at få en modstander i en dårlig stilling. Hele vores begreb om national moral er anderledes end vores begreb om privat moral.

(samme kilde, side 128)

Ud fra en overfladisk betragtning er det ikke underligt, at mange er bekymrede ved tanken om at gøre fred til et skattespørgsmål. Men skatten er nu engang den største kilde til opretholdelse af det militær-industrielle kompleks, og så vidt vides er der ikke andre statsudgifter, der direkte knytter sig til dødens industri. Derfor er det ikke gennemtænkt, når en lov om fredsskat hævdes at ville underminere skattesystemet ved præcedens. Der er mange fradrags- og afskrivningsordninger, der trækker penge ud af skattesystemet. De handler direkte om at slippe for noget i skat. Det gør fredsskat ikke. Her omdirigerer man bare pengene til noget, skatteyderen anser for mere fornuftigt. Det anfægter ikke engang rettighederne for den skatteyder, der vil vælge at fortsætte med at betale til militæret.

Ethvert forslag, der hæmmer militarisme og fremmer freden, burde hilses med glæde. Fredsskattedebatten i Danmark har været her i næsten tyve år, men de fleste mennesker har aldrig hørt om det. Hvorfor mon? Og de skattebekymrede er ikke kommet med ét jordnært, realistisk forslag til at løse nogle medborgeres etiske dilemma.

(Folketingsmedlemmer kan blive stillet frit under afstemninger, hvori indgår etiske dilemmaer).

Dette forslag er forståeligt og gennemførligt rent teknisk. En rubrik på selvangivelsen, hvor jeg med et kryds kan angive, at min del af skatten (de ca. 6% militæret plejer at få) skal indgå i samfundets fredsskattefond. Kan det være nemmere? Den enkelte skatteborger bliver direkte ansvarlig enten for sin støtte til krigens vej eller til fredens vej. Dét kan ændre debatten, fordi der vil være alternativer at henvise til. En fredsskattefond vil give mulighed for forskning og udvikling omkring human sikkerhed, som er den, der skal bære os igennem alle de overvældende problemer, som militæret er uegnet til at løse; problemer, der er en større trussel mod sikkerhed og overlevelse, end terror og slyngelstater er.

Mange ser militæret som et middel til at opnå sikkerhed. Meget i nutidens verden tyder på, at de tager fejl; men et fredsskatteforslag berører ikke dem. Der findes dog også mennesker, der ser militæret som et middel til at berige sig og til at bevare en samfundsorden, der gavner dem selv. Det er en måde, hvorpå magtelisten får de mange til at betale til noget, der kun gavner de få under dække af, at det giver alle sikkerhed.

Skatteborgeren må have samme etiske og moralske ret til eget valg som militærnægteren.

Anvendt litteratur:

Adler-Karlsson, Gunnar: Magthavernes minimalbrøk (illustration)

Barrow, John D.: Impossibility. The Limits of Science and the Science of Limits, 1998
Busby, Chris: Wings of Death. Nuclear Pollution and Human Health, 1995

Calder, Ritchie: Hvad er menneskets fremtid? 1961. Dansk udgave 1963

Caldicott, Helen: Nuclear Madness. What can you do! 1978

Hvis er størst? Om våbenkapløbet og atomkrig, 1986

Copenhagen Conscience. Alternativ konference. Møller, Per Stig, udenrigsminister.
Information 1.6.2004

Diamond, Jared: Collapse. How Societies Choose to Fail or Survive, 2006.

Earle, Augustus: Narrative of a Residence in New Zealand 1827 – 1828

Easwaran, Eknath: Non Violent Soldier of Islam – A Man to Match his Mountain (?)

Eisenhowers afskedstale, 1961.

Eisler, Riane: The Power of Partnership. Seven Relationships that Will Change Your Life.

New World Library, Novato, California, 2002, ISBN 1-57731-178-7

Engberg, Poul: Grundtvig og det folkelige oprør, 1980.

Flyvbjerg, Bent: citat fra doktorafhandling.
FN Charteret.
FN rapport fra 1980'erne om økonomi og militær.
FN rapport: Prevention of Armed Conflict. Kofi Annan.
FN: United Nations: Economic and Social Consequences of the Arms Race and Military Expenditures, 1978.
Fredsskattefondens i Danmark: Lovforslag om fredsskat.

Gamle Testamente: 5.Mosebog kap.30,19
Prædikerens Bog kap.8,18
Greene, Graham: Den stilfærdige Amerikaner, 1986. Citat.
Gross, Bertram: Friendly Fascism. 1980

Hein, Piet: Gruk. Citat.

Ibsen, Henrik: Vildanden, 1884. Citat.
Information 29.10.2001. Kommentar af Naomi Klein om ægte sikkerhed.
Information 9.10.2005. Verden har raset ud for en tid. Om "Human Security Report, Oct.2005"
Information 24.10.2006.Omtale af Verdensnaturfondens Living Planet Report, 2006.
Information 30.3.2007. Forsvaret og våbenindustrien går hånd i hånd.
Iremonger, Lucille: The Fiery Chariot, 1972. (Om engelske premierministre 1809 – 1937).

Kidron and Smith: The War Atlas, 1983.
Knallhatt, Jesper: Baade og. (Findes under skønlitteratur).

Le Guin, Ursula K. Citat.

Madsen, K.B.: Almen Psykologi bind 2, 1966.
Mankell, Henning. Citat.
Middagsradioavisen P 1, 11.4.2003. De konservatives uddannelsespolitiske ordfører.
Citat.
Milgram, Stanley: Obedience to Authority, 1974.
Milne, A.A.: Peace with Honour, 1935

New Scientist 1.11.2003 side 12: Om udviklingsomkostninger i rumfart. Citat.
New Scientist 26.11.2005 side 34 – 37: Dan Jones: Den moralske Labyrinth.
New Scientist 25.11.2006: Interview med Thomas Homer-Dixon, leder af Trudeau Center for
Peace and Conflict Studies, University of Toronto, Canada.
New Scientist 14.4.2007: Lydighedsproblemet i lyset af Irakkrigen.

Nielsen, Holger K.(SF): Debat med Helge Adam Møller (C). DR P 1, 9.3.2007.
Noel-Baker, P.: The Arms Race, London 1958.

Ofstad, Harald: Citat.

Rasmussen, Anders Fogh: Informations tillæg I-2 side 5, 6.6.2003.
Reske-Nielsen, Erik: Verdens Historie siden 1945. (Gyldendals Bogklub, 1970.)
Reves, Emery: Fredens Anatomi, 1947. Citater.
Rosenberg, Göran: En håndfast påmindelse. Information 12.1.2005.

SF: Et nyt samfund i et nyt århundrede.
SFs hovedbestyrelses udkast "Ny regering ny politik".
Skeptical Inquirer. Sept/Oct. 2000: Robert L. Park: Voodoo Science and the Belief Gene.
Skeptical Inquirer. Nov/Dec. 2000 s.40-43: Gregory Lester: Why Bad Beliefs Don't Die.
Smith, Adam: The Wealth of Nations, 1776.
Sociale Topmøde, Det, København 1995
Spinoza, Baruch: Citat.
Stage, Jan: Citat.
Søvnald, Villy (SF). Information 10.2.2006.

Terkel, Studs: Den gode Krig. Citat.
Tuchman, Barbara: Det stolte Tårn, 1962 .Dansk udgave 1987.

USA's Kongres: Congressional Record 15.9.1971, 32051 – 32060: Bilderberg: The Cold War

International.

Venstre. Partiets Reformprogram: Velfærd og Valgfrihed.
Verdenshandelsorganisationen (WTO), 1995: "Tvistbilæggelsessystemet".
Verdens Tilstand, 1997, kap.7: Michael Renner: Sikkerheden ændrer karakter.
Von Suttner, Bertha: Ned med Våbnene, 1889. Dansk udgave 1928.

Washington, George. Citat.
Wilhelm, Preben: Fra min tid. Erindringer.

Æsops fabler.

Øberg, Jan: Fremmer EU freden?, NyAgenda 2005:2.